

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Acte van aansluiting of wederkeer 2008

Aan de raad van de Christelijke
Gereformeerde Kerk ter plaatse

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - E.A. de Boer	
Acte van aansluiting of wederkeer 2008	325
<i>Meditatief</i> - E. Brink	
Voor elkaar en ieder ander	328
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten	
Vergeving zonder berouw?	329
<i>Achtergronden</i> - P.L. Voorberg	
De tweede kerkdienst en het amen	331
<i>Samenleving</i> - J. Westert	
Slimmer, sneller en socialer	333
<i>Aan de broederweg</i>	
Nader gesprek op gereformeerde grond	336
<i>Meegelezen</i> - T. Groenveld	
Maakbare groei?	338
<i>Uit de kerken, Lied van de week</i>	

Een handreiking aan de generale synode: de volgende brief bijschaven, vaststellen en aan de Christelijke Gereformeerde Kerken aanbieden. Nu het federatieve groeimodel van tafel is moet er immers een reactie van komen. Een brief - van synode tot synode - schrijven? Of een daad stellen: een brief die landwijd door de plaatselijke kerken gebruikt kan worden. Zou het als volgt kunnen?

E.A. de Boer ■

Geachte broeders in de Here,

Al lange tijd gaat het gebed om meerdere eenheid van de christelijke kerk op tot de Heer. Hij zelf leert ons bidden in de geest van zijn hogepriesterlijk gebed, zoals zijn Geest ons dat doet beluisteren in Johannes 17. Dat bidden is concreet geworden in de jaren van samenspreken tussen deputaten van beide kerkverbanden: of de Heer de toenadering van CGK en GKv, ter plaatse en landelijk, zou willen zegenen. Dat gebed is ook steeds meer intens geworden: er leek overeenstemming in belijden te bestaan, er werd een model voorgesteld om naar een federatie toe te groeien.

Nu is dat laatste van de baan – zo hebben we uit de verslaggeving van uw synode vernomen. Daarmee werd ons de vraag opgelegd: wat kunnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) doen om uw vertrouwen te winnen? Er lijkt ons alleen nog maar dit over te blijven: een daad te stellen. Dat doen we bij dezen.

Wij, belijdende leden van de Gereformeerde Kerk te ... vragen u om leden van uw gemeente, de Christelijke Gereformeerde Kerk, te mogen worden. Na veel luisteren naar Gods woord, gebed en gesprek is deze overtuiging gegroeid: we moeten de daad van eenheid voegen bij de woorden die gesproken zijn. De eenheid van Christus' kerk verwachten wij van Hem. Wij willen ons daaraan dienstbaar maken. Samen hebben we hiertoe besloten: vanaf vandaag heffen wij de zelfstandigheid van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) op en vertrouwen wij onszelf en de kinderen die de Here aan de gemeente gegeven heeft, toe aan uw herderlijke zorg.

Ingesloten ontvangt u het register van doop- en belijdende leden van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) in onze woonplaats. Per naam staan daarin de data van geboorte en bediening van de heilige doop in. En de data van openbare geloofsbelijdenis. En andere persoonlijke gegevens die van belang zijn voor het herderlijk opzicht.

Wij vernamen, zoals gezegd, dat uw kerken in generale synode uitgesproken hebben het federatieve groeimodel niet in te voeren dat door uw deputaten en die van de GKv was aanbevolen. We maken daar uit op dat uw kerken reden zien om niet langs kerkverbandelijke weg tot eenheid met de Gereformeerde Kerken te komen. U hebt al moeite genoeg elkaar onderling binnen één verband van kerken vast te houden. Dat moeten en willen wij respecteren. Dan is het misschien maar beter ons kerkverband op te heffen en onszelf aan uw leiding toe te vertrouwen.

Wel zag uw synode ruimte om toenadering van kerken ter plaatse te stimuleren. Daar zijn wij heel blij om. In ons dorp was het tussen u en ons nog niet gelukt om, als broeders en zusters van hetzelfde huis, werkelijk met elkaar in gesprek te komen. Daarom verwelkomen wij des te meer de impuls om opnieuw daarom te bidden en dat alsnog na te streven. Wij beantwoorden die stimulans door ons onder opzicht en tucht van uw raad te stellen.

Misschien schrikt u een beetje: ineens een paar honderd leden meer. Hoe geven we die een plaats, hoe bieden we pastorale en diaconale zorg? Geliefde broeders, wij komen met geschenken. Die kregen we zelf van de Here en leggen we eenvoudig in uw handen. Om ermee te doen wat de Geest u ingeeft.

- *We stellen onze dienaar(s) van het Woord beschikbaar. Ook zijn de ouderlingen en diakenen van de gemeente bereid om opnieuw in uw midden en op uw aanwijzing te dienen. Bijv. om te beginnen als hulpouderling of diaken, zodat u tijd krijgt om gaven te onderkennen en onze betrouwbaarheid te toetsen.*
- *Ook dragen wij het eigendomsrecht van onze bezittingen over. Dat betreft het kerkgebouw, de pastorie en kosterswoning. We vertrouwen erop dat u daar in de dienst van de Here hier ter plaatse een goede bestemming voor zult vinden.*
- *Er zijn ook verschillende taken die wij in het verleden op ons genomen hebben. We hopen dat u die zult overnemen en zijn bereid ons daarvoor te blijven inzetten. We denken aan het vrijwilligerswerk in de gevangenis, de evangelisatie, de steun aan zendelingen en jonge kerken in het buitenland.*

U zult begrijpen dat deze diensten en taken ons ter harte gaan. Tegelijk zijn wij bereid ons te schikken onder de dienaars die de Here in uw midden geroepen heeft. Ook willen wij ons met u inzetten in die taken die u als gemeente op uw weg gevonden hebt.

We zien uit naar ontmoeting en kennismaking. Graag horen we voor aanstaande zondag op welke locatie u ons in het huis van de Here verwacht.

Namens de raad van de (tot voor kort) Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt),

Preses Scriba

Bidden en werken

De rapportage van deputaten Kerkelijke Eenheid staat al op de agenda van de synode. Er is een eerste rapport gepubliceerd (www.gkv.nl via 'start hier' naar 'generale synode'). Het vervolg - met de reactie van deputaten op de uitspraken van de CGK-synode - staat op stapel. Kortom, de kerken zullen moeten reageren op het schrappen van het federatieve groeimodel als ze straks in generale synode samenkomen.

We staan op een dramatisch moment van de samensprekingen. Een zorgvuldig en voorzichtig voorstel is op de CGK-synode afgestemd. Er lag geen dwingend voorstel op

tafel om snel tot eenwording te komen. Nee, het was een model om toe te groeien naar een federatie, waarvan de CGK en GKv deel zouden uitmaken.

- Een model: dat aan alle kanten bijgeschaafd kan worden.
- Toegroeien: zonder tijdpad of tijdsdruk.
- Federatie: niet perse ineenschuiven van kerken en vergaderingen.

Ik noem het dramatisch dat het enige enigszins concrete werkplan voor kerkelijke eenheid van tafel is. Wat nu rest is reageren. Een verdrietige brief schrijven, zoals er over en weer al zoveel zijn geschreven. En bidden, ja, dat vooral. Maar is er nog iets te bidden en te werken? Is het

mogelijk om *een daad* te stellen? Daar probeer ik in bovenstaand voorstel gestalte aan te geven. Een daad van overgave die alleen biddend mogelijk is.

'Daarom moet ieder...'

Het lijkt bizar: de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk opheffen en massaal je aanmelden bij de andere kerk. Zo legden we in de jaren na de Vrijmaking NGB artikel 28 uit: het is de roeping van de gelovigen zich af te scheiden... en zich bij deze vergadering te voegen. Nee, er hoeft geen oproep te klinken tot afscheiding van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt - naar mijn overtuiging. Maar we erkennen wel de Christelijke Gereformeerde Kerken als écht kerken van de Here Jezus Christus! Dan is een oproep ons daarbij te voegen in het licht van de belijdenis geen vreemde zaak.

In artikel 27 zeggen we over de algemene christelijke kerk: wij geloven dat zij één is. Want in het Nieuwe Testament ontmoeten we van bijbelboek tot brief maar één gemeente per plaats. Dat is 'een heilige vergadering van de ware gelovigen'. Dat wordt in artikel 28 uitgewerkt: 'Wij geloven dat niemand zich van deze heilige vergadering afzijdig mag houden, om op zichzelf te blijven staan.' Waarom niet? 'In deze vergadering komen immers bijeen degenen die behouden worden en buiten haar is er geen heil.' Als dat van de CGK mag gelden, mogen en moeten we ons toch daarbij voegen? 'Daarom moet ieder zich bij haar voegen en zich met haar verenigen.' Dat kan ook met een daad die van één kant komt: jezelf helemaal geven met de vraag ontvangen te worden.

Vijandige overname?

Het lijkt bizar: je zelfstandigheid als gemeente opgeven en je onder het gezag van de ander stellen. Maar als dat nu eens een geheel geestelijke daad wil zijn? Het zou een schokgolf in kerk en wereld geven! Verrassing, verbijstering, blijdschap...

Ik kan allerlei bezwaren bedenken.

- Het is typisch vrijgemaakte 'overkill': wij hebben altijd wel een plan en organiseren iets. Bovendien, met honderdvijfentwintigduizend leden en zo'n driehonderd gemeenten zijn we getalsmatig een maatje te groot. Het zou als een vijandige overname uitgelegd kunnen worden: het grote bedrijf slokt het kleinere op.
- Is niet het probleem dat de christelijke gereformeerde broeders en zusters ons te doenerig en drammerig vinden? Ze zouden in volslagen paniek raken als zij overstroomd werden met vrijgemaakten. Elke gemeente, plaatselijk al zo verschillend van karakter, raakt uit evenwicht. Zal de boot van het CGK-verband niet kapseizen? Hun synode werd immers gedreven door het tot elke prijs vasthouden van de interne broze eenheid.

Maar hoe zou een daad van *overgave* ooit als vijandige *overname* uitgelegd kunnen worden? Als de eenheid van de Geest ons maar gegeven wordt.

NGK

Vergeet ik in het voorstel de Nederlands Gereformeerde Kerken niet? Nee, ik laat hen alleen even buiten beschouwing omdat het al ingewikkeld genoeg is. In allerlei opzicht staan de GKv en NGK dichtbij elkaar dan bij de CGK. Anderzijds is het met de NGK nog niet zover dat we kerkverbandelijk samenspreken met het oog op eenwording. Wanneer de Here het groter wonder zou geven van aanslui-

ting tussen CGK en GKv zal dat aantrekkingskracht uitoefenen.

Het is mijn overtuiging dat de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) juist dat ene niet kunnen missen waarin de Christelijke Gereformeerde Kerken opvallen: de bevinding van het heil. Dat accent herkennen deputaten minder in onze preken. Die geest proeven zij minder in onze woorden. De toe-eigening van het heil door het werk van de Geest in bekering en vernieuwing van leven: wij brengen het misschien anders onder woorden, maar we belijden het wel. Het is die ernst in het leven met de Here God die in de GKv evenwicht kan brengen.

Tastbare eenheid

Waarom zouden we eigenlijk zoveel moeite doen? We kunnen toch ook vreedzaam náást elkaar bestaan en de ander respecteren? Vereniging van kerken, fusie van kerkverbanden en instellingen levert alleen maar moeite op... Kijk hoeveel moeite de CGK al hebben om elkaar vast te houden. Hechten we niet teveel belang aan het instituut kerk? Toch is dit een kern van katholiek-christelijk belijden: de eenheid van de kerk is afgeleid van de eenheid in God. Er is één doop, omdat er één Heer is. Er is één geloof, omdat er één God en Vader is. Er is één lichaam, omdat de Geest één is. Hoe het lichaam van de kerk gestalte krijgt, in ieder geval in plaatselijke gemeenten die het wezenlijke delen. Over de gestalte van regionale of landelijke banden geeft de Schrift slechts contouren. Brief, bezoek, ontvangst van broeders, zusters, predikers: dat vooral!

Dit katholiek-christelijke geloof weerklinkt in de gereformeerde belijdenissen (NGB art. 27-29). Het is in de vrijgemaakte traditie altijd concreet gemaakt in de oproep om tot zichtbare eenheid te komen. Laten we daaraan vasthouden en creatief zoeken hoe daar aan gestalte te geven in de concrete omstandigheden waar de Here ons voor plaatst.

Wederkeer

Met de CGK delen we de wortels in de Afscheiding van 1834. Dat heeft trouwens alles te maken met dat bijzondere accent, de toe-eigening van het heil. Toen werd tegenover de Hervormde Kerk de 'Acte van afscheiding of wederkeer' getekend. Afscheiding van: omdat de grondslag van Gods Woord en de binding aan de gereformeerde belijdenissen losgelaten was. Met een belofte van wederkeer *tot*: wanneer de Hervormde Kerk weer écht kerk zou worden. In 1892 is gepoogd tot vereniging van kerkverbanden te komen. Daarin zijn sommige gemeenten uit de Afscheiding, nu de Christelijke Gereformeerde Kerken, niet meegegaan. En toch ligt die belofte van wederkeer er nog steeds. Bij beide kerkverbanden. Het is te statisch om die alleen als gericht aan de Hervormde Kerk uit te leggen. Want het is bovenal een belofte die gegrond is in het geloof en belijden van de eenheid van de christelijke kerk: als de reden tot scheiding weggenomen is, komen we bij elkaar. Aan die acte mogen we elkaar - als medeondertekenaars - herinneren. En, zo mogelijk, een nieuwe acte opstellen. Een acte, dat is letterlijk: een handeling, een daad. Van eenvoudige gehoorzaamheid, toch?

Stel je toch eens voor dat het zo zou kunnen... Wat een ontmoeting, wat een agenda, wat een verrassing! En - het belangrijkste - eer aan God.

Dr. Erik de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist en redacteur van dit blad

Voor elkaar en ieder ander

Moge de Heer uw liefde voor elkaar en ieder ander groter maken, zodat uw liefde even overvloedig wordt als onze liefde voor u. Moge de Heer u door die liefde kracht geven, zodat u zuiver en heilig voor onze God en Vader zult staan wanneer onze Heer Jezus komt met al de zijnen. Amen.

1 Tessalonicenzen 3:12-13

E. Brink ■

Hoeveel relaties zijn er niet gegroeid, nadat er in mensenlevens werd gesnoeid. Een liefde werd zichtbaar die 'ontbloeit uit pijn'. Paulus kan erover meepraten. Ook zijn relaties zijn verdiept door teleurstelling heen. Beproefd, echt en hecht. Laat de liefde van de apostel voor zijn medechristenen dóórwerken. Dat kan alleen wanneer ze evenals hij bereid zijn zichzelf te geven. Van die gevende liefde krijgt niemand ooit genoeg.

Maar de wens van een overvloedige liefde blijft niet beperkt tot de eigen kring. Die is niet naar binnen gekeerd. Dik voor elkaar, dunnetjes naar ieder ander. De gevende liefde is veel te mooi om voor jezelf te houden. Die kán niet binnen blijven, maar moet verder reiken, tot ieder ander! De liefde tot elkaar vormt geen doel in zichzelf. De liefde tot elkaar moet gericht zijn op de liefde voor ieder ander. De liefde tot elkaar is als een haardvuur, maar wil uitslaan als een vuurhaard.

De eerste kring wordt gevormd door de medechristenen uit je omgeving. De binnenste cirkel. Maar dit is geen gesloten cirkel. Deze wordt door Christus opengehouden. En vervolgens wijder getrokken tot ieder die zich in je onmiddellijke omgeving bevindt. In deze volgorde. De liefde tot elkaar staat voorop en daarna volgt de liefde tot ieder ander. Met dit verschil: de liefde tot elkaar kent het element van wederkerigheid. De liefde tot allen niet: die kan eenzijdig zijn en veel van een mens vergen.

In de liefde voor elkaar ligt de basis en het vertrekpunt. Als het goed is, ontvind je die waardering en aanvaarding van elkaar in de christelijke gemeente. De liefde voor elkaar is bedoeld als oefenschool voor de liefde tot ieder ander. Met de bedoeling die te kunnen doorgeven aan anderen. Zoals van een goed huwelijk veel mag uitgaan: de omgeving mag delen in de liefde. Zo moet ook in de liefdevolle relatie van Christus tot zijn christenen de omgeving delen. Hij wil zijn gemeente gebruiken om zijn liefde te laten doorwerken. Kijk eens, hier leren ze elkaar aanvaarden, omdat Ik hen volledig aanvaard. Hier leren ze elkaar verdragen, omdat Ik hen niet laat vallen.

Deze liefde kost wat, maar geeft veel. Vaak niet zonder pijn. Hoe zou dat ook? Christus' liefde is ontbloeid uit pijn. Sterker kan een liefde niet zijn. Die houdt geen mens binnen de perken. Die werkt krachtig door en houdt niemand tegen.

Ds. Egbert Brink is predikant van de Gereformeerde Kerk te Waddinxveen.

Vergeving zonder berouw?

wandelen met God

**Wie zijn fouten verbergt, zal geen voorspoed kennen,
wie ze toegeeft en vermijdt, krijgt vergeving.
Spreuken 28:13**

B. Luiten ■

Kritiek

Ik heb verdedigd, m.i. in de lijn van de Schrift, dat vergeving van zonden kan ontstaan wanneer er sprake is van berouw bij de zondaar. Als er geen sprake is van berouw, maar een houding van verharding en ontkenning, is er voor vergeving geen ruimte. Zo handelt God, zo leert Hij ons. Daarop heb ik van meerdere lezers kritiek ontvangen, of tenminste een verzoek tot nuancering. Ik zal proberen dat alles zo overzichtelijk mogelijk te ordenen:

1. vergeving is in de Bijbel wegzenden (*aphièmi*). Dat kun je toch op je eentje doen? Je zendt de schuld van de ander weg uit je leven. Je wilt hem vergeven ook al vraagt hij daar niet om. Dat bevrijdt je leven van een last.
2. deed Christus niet hetzelfde? 'Vader vergeef het hun want...' (Luk. 23:34). Ze vroegen daar Hem niet om vergeving. Hij vroeg om vergeving door God. Dan mag je aannemen dat Hij het zelf ook vergaf. Hij stuurde hun schuld weg uit Zijn leven, wilde van hun schuld geen last meer hebben. Idem dito Stéphanus in Hand. 7:60.
3. berouw is niet een voorwaarde voor, maar een gevolg van vergeving. God neemt immers initiatief? Zo moeten wij dan ook doen.
4. het gaat om het onvoorwaardelijke aanbod van genade, dus kan ook berouw geen voorwaarde zijn.
5. vergeven betekent dat je afziet van je eigen macht, je eigen bovengeschiedheid.
6. als eenzijdige vergeving geen mogelijkheid is, blijft er een gebondenheid bestaan. Het kwaad dat mensen in het verleden ondergaan hebben, blijft dan leven en woelen in iemands hart en de verhoudingen bepalen.
7. vergeven is niet hetzelfde als verzoenen: vergeven (geven) kun je alleen, voor verzoenen (zoenen) moet je met z'n tweeën zijn.
8. als je de mate van vergeving koppelt aan de mate van berouw, wek je de indruk dat de dader eerst een betaling moet verrichten.
9. misdragingen, schuld en straf zijn feiten, maar daar ga jij als slachtoffer niet over. Wie vergeeft, laat het oordeel aan God. Dat is de ultieme bevrijding die God ons schenkt. Het enige dat de vergever loslaat is zijn eigen oordeel over de daden en de dader!

10. als een dader te maken heeft met een slachtoffer dat zich haatdragend opstelt, kan hij dat gebruiken als excuus om niet te hoeven buigen.

Eerste liefde

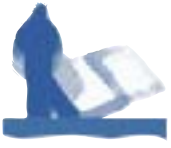
Met name punt 4 springt er uit bij mij: het onvoorwaardelijke aanbod van genade. Hier ben ik het geheel mee eens, dit is volstrekt onopgeefbaar in de leer én in de houding van de christelijke kerk. God stelt geen voorwaarden vooraf, maar neemt geheel uit Zichzelf alle initiatieven die nodig zijn tot ons behoud. Christus stierf voor ons toen wij nergens naar vroegen. Hij volbracht zijn offer terwijl ieder Hem verliet. Nu zendt Hij predikers de wereld in tot mensen, die daar niet op wachten. Enzovoorts. *Gods liefde is altijd eerst*. Gods genade is in geen enkel opzicht gebaseerd op enige verdienste van onze kant. Integendeel, Hij is *geheel uit Zichzelf* bereid de barrières te doorbreken die wij hadden opgeworpen. Die houding, de bereidheid om de eerste te zijn in de liefde *ook als de schuld bij de ander ligt*, is een sie-raad voor elke christen. Niet alleen punt 4 getuigt daarvan, dit is herkenbaar in het geheel van de ontvangen kritiek. Hierover hebben wij dus geen verschil van mening!

Dat gezegd hebbende stel ik vervolgens, dat het wel gaat om een *aanbod* van genade. Een aanbod dat in geloof *ontvangen* wil worden. Wie niet gelooft, blijft onder de toorn van God. Dat mis ik in punt 4, en in andere punten.

Nu is het woord 'aanbod' beladen met misverstand. Het zou kunnen betekenen, dat het 'slechts' een aanbod van God is, met geheel aan ons de beslissing om het aan te nemen. Zo is het niet. Want niemand zou het dan willen hebben. Daarom gaat God zover, dat Hij met de prediking van zijn heil onze harten bewerkt, *opent* en verandert. Zijn woord is werkzaam in ons, het maakt ons vrij. Geheel in die lijn zullen wij ons *vergevingsgezind* opstellen (HC zondag 51), daarmee zullen we proberen de ander in het hart te bereiken. In die zin kan ik punt 3 begrijpen: laat er van onze kant *initiatief* zijn vanuit liefde. Niet een koel afwachten.

Intussen blijft staan, te midden van al die onvoorwaardelijke initiatieven, dat het aanbod vraagt om *aanvaarding*.

Wie de vergeving niet aanvaardt, *ontvangt haar niet*.

Wie niet belijdt dat hij vergeving nodig heeft, *ontvangt haar evenmin*.

Is dat niet helder als glas?! Wij kunnen dan aan zo'n dader de vergeving niet schenken, terwijl we daartoe wel bereid zouden zijn.

Dat heeft dus niet meteen te maken met wrok of haatdragendheid aan onze kant. Die emoties komen er vaak wel bij uiteraard, daardoor is het schenken van vergeving meestal moeilijk. Maar toch, in deze discussie vertroebelen dergelijke opmerkingen het punt waar het om gaat, namelijk: *er zijn mensen die geen vergeving van je willen hebben!* Die daar niet om vragen, die daardoor niet ontvangen, aan wie je daarom je vergeving niet kwijt kunt.

Grondregel

Bij nadere studie viel mij op, hoezeer wij hier raken aan een uitdrukkelijke grondregel in Gods handelen. Zoals Jezus heeft samengevat in zijn gesprek met de discipelen na zijn opstanding: 'Er staat geschreven dat de Messias zal lijden en sterven, maar dat Hij op de derde dag zal opstaan uit de dood, en dat in zijn naam alle volken opgeroepen zullen worden om tot *inkeer* te komen, *opdat hun zonden worden vergeven*. Jullie zullen hiervan getuigenis afleggen, te beginnen in Jeruzalem' (Luk. 24:46-48).

Dit is niet zomaar een mededeling, maar de duiding van Gods heilsplan: 'lijden, sterven, prediking! *Inkeer!* Genade ontvangen.'

Geheel in lijn met de boodschap van Johannes: mensen moesten zich laten dopen en *tot inkeer komen*, om zó vergeving van zonden te verkrijgen (Luk. 3:3).

Volgens mij zijn er vele teksten, in OT en NT, die van deze samenhang tussen inkeer/berouw en vergeving spreken. Denk aan Psalm 32: 'zolang ik mijn zonden niet beleed, drukte uw hand zwaar op mij.'

Het enige (!) tegenargument dat hierop veelvuldig (!) wordt aangevoerd, is het gebed van Jezus voor degenen die Hem kruisigden: 'Vader, vergeef het hun, want zij weten niet wat ze doen.' Nu heb ik geleerd, dat je een regel niet moet toepassen of verklaren vanuit de uitzondering. Maar andersom: vanuit de regel probeer je de uitzondering te begrijpen.

Zo wil ik ook kijken naar het gebed van Jezus.

Daarbij valt mij op, dat Jezus *niet* zegt: 'Ik vergeef jullie', zoals in de ingezonden kritiek als interpretatie wordt gegeven. Nee, het is zijn *gebed* tot de Vader. Staat Hij daar dan zelf niet achter? Ja, uiteraard. Maar Hij strooit niet met vergeving als *feit*, het is een vraag, een gebed. Een gebed dat elke christen voor zijn vijanden zou kunnen bidden, vanuit het initiatief van liefde. Zo horen we het ook uit de mond van Stéphanus. Waarmee niet is gezegd, dat zijn moordenaars hoofd voor hoofd ook daadwerkelijk die vergeving hebben ontvangen.

Daar komt nog iets anders bij.

Christus bad dat gebed niet alleen voor de soldaten, maar ook voor de leden van het Sanhedrin die

Hem overgaven aan de heidenen. En zelfs niet alleen voor hen, maar voor heel het volk dat geschreeuwd had om zijn kruisiging. Zijn gebed op dat unieke moment is tot de Vader, om Hem te weerhouden van zijn toorn, zijn ingrijpen, op het moment dat diens Zoon wordt gedood. Dit is niet de vergeving in de volle zin van genade, die behoudt. Dat kan niet, want in diezelfde menigte had Jezus nog zojuist zijn oordelen uitgesproken, onderweg naar Golgotha (Lucas 23:27-31, zie voor een brede behandeling van deze bede K. Schilder, *Christus in zijn lijden*, deel 3).

Goedkope genade bestaat niet

Dus is het niet bijkomstig, dat Jezus in zijn onderwijs over vergeving steeds aangeeft, dat iemand jou erom *vragen* zal (Luc. 17:3,4). Dat hoort bij de grondregel: de inkeer is nodig om vergeving te ontvangen.

Mensen hoeven niet voor ons door het stof. We moeten ze ook zeker geen excuus geven tot verharding door een hoogmoedige opstelling van onze kant. Het gaat ook niet om een oordeel dat ons zou toekomen. Mensen die dit hebben aangevoerd (in punt 5, 9 en 10) hebben allemaal gelijk.

Het gaat heel eenvoudig (en heel diep) hierom, dat vergeving *nooit goedkoop* is. Niemand pakt genade even mee in de veelheid van consumptiegoederen. Je krijgt haar alleen als je de waarde ervan wilt beseffen.

We hoeven de mensen ook niet te meten aan de 'mate' van hun berouw (punt 8). Dergelijk taalgebruik komen we in de Bijbel niet tegen. Het problematiseert waar het om gaat, namelijk: *vraagt iemand vergeving, heeft hij berouw en meent hij dat echt?* Berouw is niet een vorm van betaling, maar een noodzakelijke manier van vragen en ontvangen.

De mate van ons berouw schiet immers altijd tekort. Hoe vaak merken we dat niet in ons bidden tot God. Terwijl we toch wel menen wat we zeggen. Dat kan samengaan, zoals Paulus beschrijft in Rom. 7. Door de Geest geleid, legt hij heel zijn hart in zijn bede tot God, terwijl hij tegelijkertijd in datzelfde hart die andere wet opmerkt, die hem laat doen wat hij niet wil. Dat voelt dubbel, en dat is het ook. Een mens kan daar onbarmhartig mee omgaan, naar zichzelf toe, naar anderen toe. Maar die onbarmhartigheid willen we niet. We zeggen heel eenvoudig: als iemand berouw heeft en dat meent (zoals iemand in dit leven dat menen kan), zullen wij hem van harte vergeven. Dat hoeft niet op staande voet, het is meestal een proces om zover te kunnen komen. *Maar de opening ontstaat door het oprechte berouw, daar gaat het om.* Als dat er niet is, kunnen we tegen een slachtoffer niet zeggen: geef die vergeving dan toch maar. Dat zou te goedkoop zijn.

Volgende week hoop ik verder op deze punten in te gaan.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

De tweede kerkdienst en het amen

Een predikant werd in onze kerken van de kansel geweerd omdat hij zelf het ‘amen’ wenste uit te spreken na de zegen. Dat een fors deel van de Nederlands Gereformeerde kerken maar één dienst per zondag houdt “is geheel onjuist”. Als een predikant beweert dat de kern van de kerkdiensten het brengen van een offer aan de Here is, “zaagt hij de poten van zijn eigen kansel door”. Als het luisteren naar preken een offer is, gaan we er dan niet “onbewust van uit dat prediking een soort ‘hersengymnastiek’ is?” Al met al mag ik concluderen dat mijn artikelen over ‘de dominee en het amen’ en ‘de tweede kerkdienst’ (augustus 2007) gelezen zijn en hier en daar wat hebben losge-
maakt.¹

P.L. Voorberg ■

Een scribent wees er op dat het in het huis van de Heer in het Oude Testament er om gaat dat de Heer bij Zijn volk wil wonen. Dat is voornamelijk dan dat het volk naar de tempel toegaat. Dus als het gaat over de kern van de kerkdienst is het eerste dat de Here daar is en daar spreekt (zie zondag 25 Heidelbergse Catechismus). De eredienst, zo schreef een ander, is vooral de plaats van de ‘bediening der verzoening’. Daar gaat het om in de kerkdienst.

Het hangt er maar van af vanuit welk perspectief je naar de kerkdienst kijkt. In mijn artikel was het uitgangspunt (evenals in mijn stelling ter gelegenheid van mijn promotie) dat een aantal broeders en zusters één dienst per zondag wel genoeg vinden. Ik probeerde motiveerend te schrijven over het gaan naar de kerk. Dat uitgangspunt stelt andere prioriteiten dan een artikel dat sec de waarde van de kerkdienst beschrijft. Zo’n artikel schreef ik niet.

Tegelijk moeten we dit onderscheid niet opblazen. De kern van de kerkdienst moet ons bewegen om naar de kerk te gaan. Als dan het feit dat de Heer daar is en de verzoening aan Zijn volk bedient (Zijn Woord laat verkondigen) de kern van de kerkdienst zou zijn, gaat het volk van God naar de kerk allereerst om de Heer daar te ontmoeten, naar Hem te luisteren en om verzoening te ontvangen. Daarom kan vanuit het perspectief van de kerkganger gesteld worden dat de kern van de kerkgang is dat we de Heer gaan zoeken en zijn verzoening aannemen. Dat veronderstelt van de kant van de kerkganger een gévende houding. Ook in de bediening van de verzoening. Die voltrekt de Heer door van Zijn kinderen offers te vragen.

Het ‘laat u met God verzoenen’, wordt beantwoord door je hart te geven aan die God, zoals je in het Oude Testament offers (weg)gaf.

de kern van de kerkdienst moet ons bewegen om naar de kerk te gaan

Maar is het geconcentreerd luisteren naar een preek of het van harte meebidden in de kerkdienst een offer? “We verlangen daar toch naar als een hinde die naar waterbeken smacht?” Ook op dit punt dacht ik mij de gemiddelde kerkganger in. De dichter van psalm 42 is zeker niet een doorsnee-broeder. Hij lijkt verbannen naar barre oorden en smakt vandaar naar de tempelgang van vroeger. Een doorsneekerkganger anno 2008 kijkt wel wat anders aan tegen kerkgang en een lang(e) preek/gebed. En als dan zo’n gewone broeder of zuster in die dienst er echt voor gaat zitten om van harte Gods Woord tot zich te laten doordringen en intensief mee te bidden met de woorden van de voorganger is dat een offer van dankbaarheid dat in de Heidelbergse Catechismus terecht het grootste offer wordt genoemd. Dan gaat het me er in geen enkel opzicht om dat luisteren naar de preek een intellectuele uitdaging is/zou moeten zijn. Voor de gewone Nederlander van onze tijd is geconcentreerd luisteren gewoon een grote opgave en als je die opbrengt uit eerbied en liefde voor God is dat iets wat vreugde brengt in de hemel. Ik kijk

onder het preken tenminste regelmatig met bewondering naar de gemeente die nog steeds met aandacht luistert, reageert met mimiek, diepe stilte soms, bepaalde onrust, fronsen van wenkbrauwen of soms laat merken dat de humor overkomt en met hart en ziel het amenlied zingt.

Een van de redenen om bedoeld artikel te schrijven was ook dat hier en daar het kerkbezoek achteruit gaat. Als schip op het strand verwees ik naar de Nederlands Gereformeerde Kerken waar een fors percentage de kerkdeuren nog maar één keer per zondag opent en naar de creatieve oplossing van de kerk te Nagele die in de zomermaanden zich beperkt tot één combidienst. Van Nederlands Gereformeerde zijde werd me meegedeeld dat er negen kerken zijn (meestal zeer kleine gemeenten of streekgemeenten van grote oppervlakte) waar dit het geval is. Het gaat dan om 10% van de kerken. Is dat een fors percentage? Als er 28 vrijgemaakte kerken zouden zijn (van de 280) die dit zouden praktiseren zou mij dat diep schokken. Ik vind dat een fors percentage. Tegelijk kun je natuurlijk ook dankbaar memoreren dat 90% van de Nederlands Gereformeerde Kerken trouw tweemaal per zondag de leden oproept tot de eredienst. Van de GKv te Nagele valt nog te melden dat de belangrijkste reden voor deze noodgreep van de kerkenraad is dat in de zomermaanden maar een gering aantal leden nog thuis is en de kerkenraad er niet voor koos om haar leden in die maanden naar een buurgemeente te verwijzen. Ook telt die kerk relatief veel kinderen en is er 's middags om de een of andere reden geen crèche. Laatst vroeg de kerkenraad van Nagele wel aan een zustergemeente om een wijk van die gemeente te vragen bij toerbeurt in de zomermaanden aldaar te kerken. Naar mijn mening een betere oplossing. Dan houd je de trouwe kerkgang in ere.

Tot slot lijkt me de stelling 'wil men de tweede kerkdienst handhaven, dan moet het besef verlevendigd worden dat kerkgang offerande is' vanuit het perspectief van de kerkganger nog steeds het verdedigen waard. Hiermee hoop ik de poten onder gereformeerde kansels voldoende geschraagd te hebben.²

De dominee en het amen

Al voor Dr. Smelik en ondergetekende de 'degens kruisten' in het blad *Eredienst* (augustus 2007³) over dit onderwerp, kreeg ik een mail van een collega die van een aantal kansels is geweerd omdat hij zelf het amen wenste uit te spreken en geen voorstander van een gezongen amen was. Nog meer scribenten reageerden en stimuleerden mij de redenering nog eens te doordenken. De discussie met dr. Smelik hoeft hier niet herhaald te worden. De van kansels geweerde collega was het van harte met me eens. Een ander vroeg waar het vandaan kwam om het opheffen van de handen tot een zegengebaar te verklaren. Het opheffen van de handen over iemand is in de Schrift toch steeds een gebaar van gebed. Dat is het ook als een voorganger de zegen oplegt. Met zijn handbewegingen moet hij laten uitkomen dat hij zelf de zegen van God afbidt en vervolgens doorgeeft aan de gemeente.

Het is nogal heftig als een discussie zo hoog loopt dat een dominee ergens niet meer hoeft te komen voorgaan. Enerzijds kan ik me de behoefte van de voorganger om zelf het amen uit te spreken goed voorstellen. Je hebt als voorganger niet meer dan een wens uitgesproken ("moge de Heer u zegenen...") en je wilt dat graag afmaken met de verzekering dat de Heer inderdaad Zijn gemeente zegent en behoedt (met een *amen*). Het zegengebaar geeft al aan dat inderdaad de zegen van de Heer overgedragen wordt aan Zijn gemeente, maar de behoefte aan het onderstrepd amen blijft van de kant van de voorganger, lijkt mij, om zo te laten zien dat de Heer echt Zijn volk zegent (Numeri 6:27).

dat is het ook als een voorganger de zegen oplegt

In mijn discussie met Dr. Smelik kwam ook al naar voren dat ik onderscheid meen te mogen maken tussen exegetische en liturgische zaken. Exegetisch staat vast dat de Heer Aäron en zijn zonen niet opdraagt achter de woorden van de zegen een amen uit te spreken. Tegelijk staat daar ook dat zij met die woorden Israël (metterdaad) zegenen en dat de Heer de aldus aangesproken Israëlieten zal zegenen. Liturgisch doen we aan dit schriftgedeelte naar mijn mening recht door aan de zegenbede het onderstrepd amen toe te voegen. Datzelfde onderscheid tussen exegese en liturgie speelt bij het gebaar. Het opheffen van de handen is inderdaad in Gods Woord regelmatig gebedsgebaar (als bij ons het vouwen van de handen). Maar in de liturgie/kerkdienst gaat het om een gebaar van overdracht. Ik verwijs kortheidshalve naar de nieuwste druk van de *Christelijke Encyclopedie* waar onder het trefwoord 'handoplegging' uitgelegd wordt dat dit een teken van zegening is (en van genezing en bevrijding). In de vroege kerk is dit een teken van mededeling van geestelijke gaven. Daarom heb ik wel respect voor de manoeuvres die mijn collega beschreef om in het gebaar bij de zegen gebed en overdracht te combineren, maar lijkt het me overbodig. Alles overwegende blijf ik ervoor het pleiten het amen aan de dominee terug te geven. Waar de gemeente het amen zingt, zing ik derhalve van harte zelf mee.

Dr. Paul Voorberg is predikant van de Gereformeerde Kerk te Emmeloord.

Noten:

1. Op genoemde artikelen kreeg ik nogal wat reactie. Ik probeer daaraan hier recht te doen en hoop dat de scribenten zich in de weergave herkennen en in hun argumentatie recht gedaan voelen, ook al citeer ik hen (verder) niet rechtstreeks.
2. Het is waar dat mijn argumentatie vooral op gegevens uit de bedeling van de schaduw terug gaat. Maar waar de Schrift zelf verbinding legt tussen tempel- en kerkdienst lijkt me dat een gewettigde redenering: Hebreeën 13; 1 Korintheërs 3; 1 Petrus 2 e.a.p..
3. In wandelgangen vernam ik dat Dr. J. Smelik ook nog op mijn reëpliek is ingegaan in een volgend nr. van hetzelfde blad.

Inhoud, trefwoorden- en tekstregister van De Reformatie, jaargang 82: 7 oktober 2006-29 september 2007

Rubriek/Schrijver	Titel	uitgave	paginanummer
KERKELIJK LEVEN			
Beek ter, R.	De Europese Conferentie...	31	539-543
Boer de, A.P./H. Hoksbergen		6	122-125
Boer de, E.A.	Bemoedigd en ongerust	2	17-19
	Onderwijs in de gezonde leer	10	197-200
	Onderwijs in de Bijbel	11	213-216
	Voorstel voor een bijzondere synode	12	236
	Voorstel voor een familieberaad	13	251-253
	De 'dwaze moeders' van de ChristenUnie	19	343-346
	Beleven van de belijdenis	20	359-362
	Belijdenis en ondertekening	27	471-474
	Belijdenis en leergesprek	28	491-493
	Hoe vrij is de liturgie?	47	795-797
	Hoe veilig is de liturgie?	48	811-813
Boersma, J.	Vervroegde synode	27	475
Bruijne de, A.L..Th.	Samenwonen	7	137-141
	Hedendaags samenwonen en bijbels trouwen	8	157-161
	"De ChristenUnie regeert; ..."	21	375-378
	Triangels in de klas	22	391-394
	Donorshow of naastenliefde	37	639-642
	Organen geef je samen of niet	38	655-659
	Moslims en de christelijke samenleving	43	731-734
	Met moslims van Nederland houden	44	747-750
Kamphuis, B.	Omgang met de belijdenis in de kerk 2	1	1-3
	Geven jullie hun maar te eten!	18	327-329
	Vandaag trouw aan Schrift en belijdenis 1	29	507-509
	Vandaag trouw aan Schrift en belijdenis 2	30	523-525
Kuiper, J.H.	Alle reden om blij te zijn	12	233-235
	Wie heeft nog geen engel gezien?	13	247-250
	Jaaroverzicht en gemeenteopbouw	17	315-317
	God geneest	35	607-610
	Stellige verwachting	36	623-625
	Het evangelie van Gods woede	42	719-722
	Schaamte	45	763-765
	God een handje helpen?	46	779-781
Kwakkel, G.	Met integere bedoelingen	23	407-409
	Goddelijk geweld en het kruis	26	457-459
Luiten, B.	Glorie of kruis?	3	33-35
	Een hogere weg voor de 'Ichtus-gemeente'	7	142-143
	De afkondiging van de tien geboden	14	267-270
	Orde in de kerk	15	283-285
	Macht in de kerk	16	299-301
	Verdriet in de kerk	24	419-422
	Kerkcultuur	25	435-439
	Span je in voor een warm gezin	39	671-674
	Een attestatie naar de CGK?	40	687-690
	Verdwalen tussen de regels	41	703-706
Meerveld, J.	Catechese in beweging 1	32	559-561
	Catechese in beweging 2	33	578-579
	Catechese in beweging 3	34	591-593
Niemeijer, P.	Eerbied voor wat God heeft ingesteld 1	5	97-102
	Eerbied voor wat God heeft ingesteld 2	6	117-121
Wesseling, J.	Dank u wel, broeders... niet hier	9	177-180
MEDITATIEF			
Boer de, E.A.	Voorgangers voor Gods troon 1	13	254
	Voorgangers voor Gods troon 2	14	271
	Voorgangers voor Gods troon 3	15	286
	Koplopers voor Gods troon 4	16	302
Bos van den, E.J.	Jezus maakt het verschil	4	92-93
Brink, E.	Bedanken voor boosheid	30	526
	Her-bronnen	31	544
	Onnoemelijk veelzijdig	32	562
	Overvloedig	33	581
Dam, H.P.	In Christus kan het!	29	510
Drost, H.	Diepe barmhartigheid	17	318
	Blijvende barmhartigheid	18	330

Rubriek/Schrijver	Titel	uitgave	paginanummer
Glas, J.	Brede barmhartigheid	19	347
	Levende barmhartigheid	20	363
	Gezondheid is niet het voornaamste	6	126
	De Heer het hof maken	7	144
	Voel je je geroepen?	8	162
	Roeping	44	751
	Bewogenheid	45	766
	Groter kader	46	782
	Capaciteiten	47	789
	Iedereen in beweging	48	814
Rijke de, J.B.	Advent	9	181
	Bruiloft	10	201
	Uit het oog, uit het hart?	11	217
	Worship	12	237
	Contact	39	675
	Het eerste	40	601
	Gaaf	41	707
	Randkerkelijk in beeld 1	1	4
	Randkerkelijk in beeld 2	2	20
	Randkerkelijk in beeld 3	3	36
Roth, R.R.	Randkerkelijk in beeld 4	5	103
	Wij worden vervolgd	34	594
	Wij houden het vol	35	611
	Er is maar één kerk:...	36	626
	Vernederd en verheugd	37	643
	De lijdende kerk:...	38	660
	Begrijpt u het?	21	379
	Eén mens? Alle mensen?	22	395
	In het paradijs? Ja, samen!	23	410
	Eén voor allen? Moeder en zoon!	24	423
Schelling, P.	Eén voor allen? Zoon en Vader!	25	440
	Dragen	42	723
	Heilig leven	43	735
	Op goede vrijdag hang je...	26	460
	Op eerbiedige afstand, maar...	27	476
	De kracht van zijn opstanding ervaren	28	494
WANDELEN met GOD			
Beek ter, R. Bouwsma, O.W.	Als dat het paradijs niet is...	47	799-800
	Lessen om te leren	7	145-146
Geest van den, K.	Onze hulp	15	287
	Tranen	23	411-412
	Weer een record!	31	545
	Niet te filmen!	39	676-677
	Vleugels	48	815-816
	Micha:gerechtigheid	1	5-6
	Kerkverlating: toen en nu	9	182-184
	Laat zien, je nieuwe leven!	17	319-320
	Boos	25	441-442
	Op zoek naar jezelf?	33	582-583
Gerkema-Mudde, J. Kamsteeg, A. Leeuwen van, M.A.	Wat doen we met de zondag op vakantie?	41	708-710
	Wat wilt u dat ik doen zal?	4	78
	Met heiliging de wereld in	4	75-77
	Als Jezus de enige weg is, dan...	5	104-105
	Bidden is... toegang hebben tot God	13	255-256
	Onder vier ogen...	21	380-381
	Liefde is...	29	511-512
	De ware christen	37	644-645
	Missionair zijn	46	783-784
	Niet altijd vergeven	2	21-22
Luiten, B.	Houdt God van alle mensen?	6	127-128
	God verandert mensen	8	163-164
	Niet meer zondigen	10	202-203
	Echt één	12	238-239
	Christelijke vrijheid	14	272-273
	Zout der aarde	16	303-304
	Ieders behoud is niet gelijk	18	331-332
	Een afkeer hebben van jezelf	20	364-364
	Bergen verzetten	22	396-397
	Vossen hebben hollen...	24	424-425
	Hoe nuttig is de kerk?	26	461-462
	De wonderen zijn de wereld nog niet uit	28	495-496
	Vrij en ongewoon	30	527-528

Rubriek/Schrijver	Titel	uitgave	paginanummer
Oldenhuis, J.T.	Rondreizen in je erfdeel	32	563-564
	Kom, Heer Jezus!	34	595-596
	Verloochenen doe je niet zomaar	36	627-628
	Belijden is beleven	38	661-662
	Instappen	40	692-693
	God voorziet	42	724-725
	Levend lid	43	736-737
	De vreugde van God	45	767-768
	En nou willen we een leuke kerk	3	37-38
	Van de Sint naar de Santenkraam	11	218-219
	Het helpt allemaal niks...	19	348-349
	Ze zaten achter in de kerk	27	477-478
	Verwondering over wonderen	35	612-614
	Is het nep, mama	44	752-753
ACHTERGRONDEN			
Arntzen, M.J.	Antwoord van dr. M.J. Arntzen (Woord)	43	742
Boer de, E.A.,	De pastorale-over herders en schapen	1	7-9
	De prakticale: over denkers en doeners	2	23-25
	Springlevend of overleven in Levitian	3	39-41
	Geen goddelijke rustdag meer? (Woord)	31	551-552
Bolt, D.J.	De zegen als het gezicht van God 1	36	629-631
Derks, M.	De zegen als het gezicht van God 2	37	646-648
	De zegen als het gezicht van God 3	38	663-665
	De Nieuwe Bijbelvertaling en de...	39	678-681
	Europese islam - bedreiging en uitdaging...	25	443-447
Faber, R.A.	Generatie Y	18	340-341
	De teloorgang van het besef...	31	546-550
	Onzichtbare kerk	46	785-787
Haak, C.J.	Omslag binnen bijbelgetrouw...1	19	354-357
	Omslag binnen bijbelgetrouw...2	20	366-368
Harinck, G.	Zestig jaar protestantisme in Nederland	26	463-467
Hendriks, A.N.	Onderscheidend preken 2	1	10-11
Houtman, P.	Gerechtigheid: bij God beginnen	47	801-803
	Gods gerechtigheid en onze...	48	817-819
	Theologie van kruis én overwinning 1	28	497-500
Jong de, S.	Theologie van kruis én overwinning 2	29	513-517
	Theologie van kruis én overwinning 3	30	529-532
Kamphuis, B.	Het historisch fundament	4	79-81
	De Matrix Code	27	479-481
	Antwoord aan dr. M.J. Arntzen (Weerwoord)	43	743
Roorda, C.en Jager, M.	De kerkelijke vrijwilliger	24	426-428
Schaeffer, J.C.	De aard van de binding aan de belijdenis	4	82
Vellinga, R.	Bemoediging midden in het leven 1	32	565-568
	Bemoediging midden in het leven 2	33	584-585
	Bemoediging midden in het leven 3	34	597-599
	Bemoediging midden in het leven 4	35	615-617
	De duidelijkheid van Gods woord en...	46	788-790
Visser, J.R.	Nog altijd uit op elk kwaad...	40	694-697
Voorberg, P.L.	De dominee en het amen	41	711-714
	De tweede kerkdienst	42	727-729
	De vanzelfsprekendheid voorbij 1	43	738-741
	De vanzelfsprekendheid voorbij 2	44	754-756
	De vanzelfsprekendheid voorbij 3	45	769-771
Wal vd., B/Harten v, G.J.	Overtuigd gereformeerd, bewust hervormd	5	109-112
Wiegers, H.	Over verwarring en omslag in ...1	7	147-150
	Over verwarring en omslag in ...2	8	165-168
	Over verwarring en omslag in... 3	9	185-188
	Het vierde gebod, de sabbat...	15	289-291
Wierenga, W.	Compromis ter pacificatie	16	305-307
	Gesprek met de engel	21	385-387
	Geen goddelijke rustdag meer? (Weerwoord)	31	553-554
VAN BINNEN NAAR BUITEN			
Bolt, B.	Een nieuw contact. Een bekend geluid?	22	400-401
Haak, C.J.	Vrijgemaakt en missionair	4	70-73
Horsman, M.	Zin en onzin van een 'Amerikaans'...	40	698-701
Joosse, L.J.	Geloof in een nieuwe missie 1	17	321-323
	Geloof in een nieuwe missie 2	18	333-335
	Geloof in een nieuwe missie 3	19	350-353
	Missie en maatschappij	21	382-384
	Ont-absoluteren	6	129-131
Lugt v.d., A.S.	Mag je als christen een hindoetempel...	27	483-487

Rubriek/Schrijver	Titel	uitgave	paginanummer
Riemer, G.	Stop Talking-Get Walking	2	26-29
	Creatief gereformeerd	14	274-277
	Onze welvaart - hun armoede...	29	518-520
	De Nederlandse Zendingsraad	45	772-775
	Pionierswerk in de Schilderswijk	4	74
Strating, P.			
LIED VAN DE WEEK			
Heer de, A.	G. K. lied 9: Wees eerlijk, doe...	3	44-45
	G. K. lied 172: Wij zingen God ter ere	3	45-46
	G.K. lied 113: Alle mensen moeten sterven	5	113-114
	G.K. lied 30: Ik breng een rechter	11	223-224
	Liedboek 136: Hoort Gij de englen zingen	11	225-226
	G.K. lied 87: Waar is een rustpunt...	13	264-265
	G.K. lied 173: Zoals een bloem haar kelk...	15	294-295
	G.K. lied 73: Ik zag de hemel nieuw...	21	388-389
	G.K. lied 11: Hoor, Israël, de Here	21	390
	G.K. lied 32: Het is Gods goedheid...	22	402-403
	Liedboek 177: Leer mij, o Heer, uw lijden...	23	415-416
	G.K. lied 169: Van God nooit losgekomen	28	501-502
	G.K. lied 153	30	536
	Liedboek 77: De Trooster komt	31	555-556
	Liedboek 245: Geest, uit de hemel...	32	572-573
	G.K. lied 63: Ik ben de wijnstok	45	776-777
	Liedboek 407: Christus mijn Heer, op U alleen	46	792-793
	G.K. lied 13: Ik zing van een herderszoon	47	808
	G.K. lied ? : Jezus vol liefde	48	823-824
Smelik, J.	Liedboek 93: Bij 't steken der bazuinen	1	13-14
	Liedboek 279: Het duurt niet lang...	6	132-133
	Liedboek 109: Hoor een heilig koor...	7	151
	G.K. lied 18: Naar U gaat mijn verlangen, Heer	8	172-173
	Liedboek 120: Heft op uw hoofden	9	196
	Liedboek 324: Wij zoeken in uw huis...	15	296-297
	G.K. lied 120: Dat uw ogen nacht en dag	16	312-313
	G.K. lied 171: Weest stil voor het aangezicht...	17	324-325
	G.K. lied 122: Kom uit de hemel...	18	336-337
	G.K. lied ? : Uw opgang naar Jeruzalem	24	433
	Liedboek 214: O morgen van verblijden	25	451-452
	Liedboek 222: Jezus is ons licht en leven	26	468-469
	G.K. 150: Heer Jezus, duizend vragen	27	482
	G.K. 104: Dit is de dag, dit is het uur	33	589-590
	G.K. lied 65: Wij weten dat God alles keert	34	600
	G.K. lied 15: Geloofd zijt Gij, God...	35	618
MEEGELEZEN			
Groenveld, T.	Jaloers	17	326
	Verloren jaren?	18	338
	Verantwoordelijkheid	23	417
	Te vroeg...	32	573
	Peilingen	35	621
	Geweld	36	634-635
	Ietsisme	37	653
	Gebedsgenezing	38	668
	Pasen en voorzichtigheid	29	521-522
Messelink, H.J.			
OPVOEDING EN ONDERWIJS			
Baas, J.J.D.	De basis van de school	11	220-222
	Geloofwaardig opvoeden?	28	503-505
	Kinderoffers in deze tijd?	43	744-746
Liefjijn, R.	Catechese en memoriseren	3	42-43
	Geluk en wijsheid	20	369-370
	Kind XXL	36	632-633
SAMENLEVING			
Jager, M/Roorda, C.	Zorg voor de christelijke mantelzorger	47	806-807
Middelkoop van, E.	De ChristenUnie is (g)een linkse partij	5	106-108
	Bijbels zicht op de praktijk van huwelijk...	16	308-311
	Politiek en ethiek...	20	371-373
	Waar zijn de kerken? Een reactie	22	398-399
Serier, J.	De mening, de uiting, en de waarheid	24	430-432
Spijker, G.J.	Zo gewoon mogelijk	30	533-535
Westert, J.	Voorzichtig omgaan met...	33	586-588
	Good governance	37	649-651
VOETNOTEN			
Boer de, E.A.	Commotie voor de promotie	16	313-314
Kamphuis, B.	Bodar	5	115
	Haast ondermijning	37	652

Rubriek/Schrijver	Titel	uitgave	paginanummer
Luiten, B.	Kennisgeving van een attestatie	10	204
AAN DE BROEDERWEG			
Bruggen van, J.	De anderen stad 1	12	240-242
	De anderen stad 2	13	257-260
BOEKBESPREKING			
Boer de, E.A.	Vrienden van Calvijn	1	12-13
Houwelingen v. P.H.R.	Hoe de schurk een held werd	46	791
Kamphuis, B.	Handboek van de Ger. Kerken 2007	25	450
	Dor vuur gelouterd	34	601-602
Noordegraaf, A.	Drinken uit de bron	35	620-621
Noordveld, D.C.A.	Schepping en ethiek	39	682-683
Oldenhuis, J.M.	Rein en onrein	39	684-686
Veldman, H.	Drentse emigranten naar Amerika	2	30-31
	Een Amerikaanse biografie	10	208
	Het nieuwe Handboek Ned. Geschiedenis	10	209-210
	Kerkhistorisch agenda 2007	12	243
	Abraham Kuiper na 'de storm'	12	244-245
	Luther onze huisvriend	12	245
	Met de vlag in top...	14	279
Westert, J.	Het ABC van rechtvaardig en duurzaam	35	619
	Ambt of baan	38	666-667
GEDICHTEN			
Meijer, Willem L.	Stilleven	3	47
IMPRESSIE			
Vries de, M.	Abraham in Mekka	25	448-449
	Maria in de moskee	15	292-293
IN GESPREK MET/PORTRET/CONTACTEN/BRIEFWISSELING/ONTMOETING			
Bakker, W.M.	Missionaire spits Open Brief...	4	52-54
	We moeten voor God op de knieën gaan	10	205-207
Boer de, A.P.	Van Amsterdam tot Zwolle	4	60
Boer de, A.P. en E.A.	Broers van hetzelfde huis	4	61-65
Boer de, E.A.	In gesprek met dr. H.A. Speelman	13	261-263
Gunnink, G.	Charismatische of geestelijke vernieuwing	4	91-92
Smouter, W.	Gereformeerd en charismatisch	4	88-90
IN MEMORIAM			
Smelik, J.	Pleitbezorger van de liturgie...	7	152-153
KERK en LITURGIE (muziek)			
Gerkema, F.	Kerkdiensten in de ruimte van de Heer	4	83-85
Luiten, B.	Hoe het geestelijk lied glorieus kan zijn	9	193-195
Ophoff, H.	Nut en noodzaak van certificaten...	23	413-414
Smelik, J.	Tussen eenheid en verscheidenheid	4	86-87
	Opwekkingsliederen ter discussie 1	8	174-175
	Opwekkingsliederen ter discussie 2	9	189-192
	Kogels in de kerk en andere...	32	568-571
	Samen op weg naar een nieuw Liedboek	41	715-718
KERK IN ORDE			
Holwerda, H.M.	Appèlregelingen in de kerk	44	757-759
KERK WERELDWIJD			
Janssen, R.C/Batteau, J.M	Aandacht voor kerkelijk leven in Europa	47	804-805
Kwakkel, G.	Aix komt naar Nederland	24	429
KORT HISTORISCH (kerkgeschiedenis)			
Mulder, K.	Veertig jaar gescheiden kerkelijk leven	4	55-57
Veldman, H.	George Frans Gezelle Meerburg	8	169-171
KUNST			
Jong de, J.M.	Het woord en het beeld	11	227-228
	De Aanbidding door de herders	12	232
	Man van smarten	26	456
	Vernieuwd Catharijneconvent...	27	488-489
	Petrus' preek op Pinksteren	33	576-577
Meijer, W.L.	Rembrandt	7	154-155
REDACTIONEEL			
De Boer, E.A.			
Klos, S	Als veertig jaren vol zijn	4	50-51
SCHRIFSTUDIE			
Boer de, E.A.	Breaking news	44	760-762
Lugt v.d., A.S.	Vertrouwen is de sleutel	4	69
Mudde, J.	Niets eigens en toch iets kenmerkends	4	66-68
Wierenga, W.	Paulus leest het Oude Testament...	48	825-826
VARIA			
Veelen v., M.	De NBV en het gereformeerd kerkboek	48	820-821
REGISTER jaargang 81			29

Trefwoordenregister jaargang 82

trefwoord	uitgave	pagina	trefwoord	uitgave	pagina
A			dopers perfectionisme	5	101
aanbidding	12	232	draaiboek	15	283
aangezicht	15,17	296,324	dragen	42	723
achterin de kerk	27	477	drie formulieren van eenheid	27	471
advent	9	181	duidelijkheid	46	788
afkeer	20	364	duivelen	13	248
afstand	27	476	duizend vragen	27	482
afzetting	13	252	dwaze moeders	19	343
Aix	24	429	E		
ambt (aller gelovigen)	19,38	344,666	echtscheiding	5	101
ambtstheologie	38	663	één	12	238
amen	41	711	eeninwaarheid	9,29	177,521
Amerikaans avontuur	40	698	eerbied	5,6	97,117
andere stad	12,13	240,257	eerste	40	691
antwoord	43	742,743	Elioth, John	18	334
appèlregelingen	44	757	emigranten	2	30
armoede	29	518	eng(e)len	11,13,21	225,247,385
astronomie	8	167	(de) enige weg	5	104
attestatie	10,4	204,687	erfdeel	32	563
avondmaal	4	58	ethiek	39	682
B			Europese Conferentie	31	539
balans	6	122	evolutiebiologie	8	165
barmhartigheid	17,18,19,20	318,330,347,363	F		
bazuinen	1	13	familieberaad	13	251
beeldtaal	1	7	filmen	39	676
behoud	18	331	Follow Up	32	561
bekering	33	584	fundamenteel	23	409
belijdenis	1,4,6,11,20,27,29,38		G		
	1,79,124,213,359,472,516,661		gaaf	41	707
bemoediging	32,33,34,35	565,584,597,615	gasten	6	119
bergen verzetten	22	396	gebedsleer	35	620
bevestigingsformulier	1	3	gebedsgenezing	38	668
bewogenheid	45	766	gedenken	11	217
bidden	13,21	255,38	geestelijk lied	9	193
bijbelgetrouw	19	354	Geest uit de hemel	32	572
bijbels trouwen	8	157	gehoorzaamheid	48	817
bijzondere synode	12	236	gelijke behandeling	7	141
binding	4,27	80,492	geloof	7	156
blijdschap	12	233	geloofsopvoeding	45	770
bloem	15	294	geloofservaring	32	565
Bodar	5	115	geloofsleer	11	213
boek aankondiging	14	278	geloofwaardig opvoeden	28	505
boos(heid)	25,3	441,526	gemeenteopbouw	17	315
breaking news	44	760	generatiekloof	20	369
briefwisseling	4	61	geologie	7	148
bruiloft	10	201	gerechtigheid	1,2,3,47,48	5,26,44,801,817
C			gereformeerd	4,5,6,11,14	220,274
Canada	17	322	geroepen	8	162
capaciteiten	47	798	gesprek	13	261
catechese	3,32,33,34	42,559,578,591	geweld	36	634
Catharijneconvent	27	488	geweten	40	694
charismatisch	4,34	88,599	gewetensbezwaren	33	586
christelijke vrijheid	14	272	gewoon	30	533
ChristenUnie	5,19,21	106,343,375	gezag	16	301
christocentrisch	48	825	gezin	16,39	308,671
Christus mijn Heer	46	792	gezonde leer	10	197
civil religion	20	373	gezondheid	6	126
commotie	16	313	global village	12,13	241,258
compromis	16	305	glorie	3	33,45
contact	22,39	400,675	Goddelijk geweld	26	457
cultuur	45	763	godsbeeld	35	607
D			Gods naam	15	287
dalervaringen	34	598	Gods rijk	16	303
diaconaat	24	428	Gods troon	13	254
Dilts/Bateson	11	221	Gods woede	42	719
dogmatiek	20	361	God voorziet	42	724
donorshow	37	639	goede vrijdag	26	460
doop	6	118	goede werken	17	319
doorbraak	26	465	goedheid	22	402

trefwoord	uitgave	pagina
Gomarus	15	291
governance	37	649
groei	29	515
grote verhaal	46	788
H		
Handboek Gereformeerde Kerken	25	450
Handboek Ned. Kerkgeschiedenis	10	209
handje helpen	46	779
handreiking	5,28	100,493
heiliging	4	75
heelmeeester	35	608
heilig leven	43	735
heiliging	40	695
helen	5	103
hemel	18,21	336,388
herbronning	14,31	276,544
herderszoon	47	808
hereniging	13	251
hermeneutiek	4	66,69
hervormde kerk	26	464
hindoetempel	27	483
historisch fundament	4	79
hof maken	7	144
hogere weg	7	141
hulp	15	287
huwelijk	7,16	138,308
I		
identiteit	11	220
iedereen	48	814
ietsisme	37	653
in Christus	29	510
instappen	40	692
integere bedoelingen	23	407
islam	25	443
J		
jaaroverzicht	17	315
jaloers	17	326
jezelf	33	582
Jezus	26	468
K		
kader	46	782
Kampen	13	258
Katholieke bijbelstichting	11	227
kerk	3,19,22,40,46	37,345,351,398,690,785
kerkcultuur	24,25	420,435
kerkdiensten	4,42	83,727
kerkelijke eenheid	6	119
kerkelijk jaar	34	595
kerkelijk leven	4,47	55,804
kerkelijk onderzoek	17	317
kerkhistorische agenda	12	243
kerkmuziek	32	568
kerkorganisten	23	413
kerkverband	5,2	97,359
kerkverlating	9	182
kind	36	632
kinderoffers	43	744
kinderdoop	42	721
koersbepaling	47,48	795,812
koloniaal	19,21	350,383
koninkrijk	4	76
koplopers	16	302
krachttermen	31	547
krijgsmacht	6	117
kritiek	24	431
kruis	3,28,29,30	33,497,513,529
Kuyper, A.	12,26	244,464
kwaad	40	694
kwetsen	31	548
L		
landelijke dag	2	17

trefwoord	uitgave	pagina
leefwereld	43	739
leergesprek	27,28	474,491
leergezag	11	215
leeruitspraak	16	306
Leger des Heils	14	279
lessen	7	145
levend lid	43	736
levensverhalen	32	567
Leviathan	3,2	39,371
liedboek (nieuw)	41	715
liefde	29	511
lijden	23	415
lijdende kerk	34,36,38	601,626,660
lijdensweken	21	379
liturgi(e)sch	4,7,14,47,48	86,152,269,795,811
Luther	12	245
M		
macht	16	299
Man van smarten	26	456
Manicheïsme	13	248
mantelzorger	47	806
Maria	15	292
martelaren	34	603
Matrixcode	27	479
Meerburg, G.F.G.	8	169
meewerken met God	1,2	8,23
Mekka	25	448
memoriseren	3	42
meningsuiting	24	430
mens(en)	22	395
mensen veranderen	8	163
Micha	1	5
missie	17,18,19,21	321,333,350,382
missionair	4,19,46	70,352,783
moeder	24	423
morgen	25	451
moskee	15	292
moslims	43,44	731,747
N		
nep	44	752
niets (helpt)	19	348
Nieuwe bijbelvertaling	39,48	678,82
nieuwe leven	17,29,45	319,514,764
Nieuw Engeland	18	333
normale christelijke leven	29	517
Nouwen, Henri	35	609
nuttig	26	461
O		
occult	27	485
O'Donovan	20	372
oecumene	41	717
ogen	16	312
omslag	20	366
onderlinge zielszorg	1	7
ondermijning	37	652
onderscheidend preken	1	10
ondertekeningsformulier	1	2
onderzoek	13	259
ont-absoluteren	6	129
ontmoeting	4	88
ontzuiling	26	467
oorsprongsdenken	7,8,9	147,165,185
Opbouw	4	49
Open Brief	4	52,55
opgang	24	433
opstanding	28	494
orgaandonatie	37,38	641,655
overvloedig	33	581
overwinning	28,29	497,513
opvoeden	28	503
opwekkingsliederen	8,9	174,189

trefwoord	uitgave	pagina	trefwoord	uitgave	pagina
orde	15	283	verdriet	24	419
orthodox gereformeerden	18	329	verdwalen	41	703
P			vergeten	11	217
pampergeloof	33	582	vergeven	2	21
paradijs	23,47	410,799	verloochenen	36	627
pastoraat	1	7	verloren jaren	18	338
Pinksteren	33	576	vernederd	37	643
pionierswerk	4	74	verootmoediging	35	616
prakti(jk)ale	2,14,30	268,53	verschillen	4	57
profetisch perspectief	36	624	verschuivende panelen	20	361
protestantisme	26	463	vertaalslag	14	269
publieke domein	18	327	vervolgd(e kerk)	34,35	594,611
R			vervulling	14	268
randkerkelijk	1,2,3,5	4,20,36,103	verwachting	36	623
rechter	11	224	verwondering	35	612
rechtvaardig	35	619	vierde gebod	5,15	98,289
record	31	545	visie	17	317
rein	39	684	vleugels	48	815
religie	18	328	volharding	32	565
Rembrandt	7,11	154,228	volmacht	16	300
Rentier	43	731	voorgangers	13	254
revisie	6,13	134,251	voorzangers	14,15	271,286
Rivetus	15	291	voorzichtigheid	29	521
roeping	44	751	vossen	24	424
Rome(inen)	12	241	vreugde (van God)	45	767
rust	5	100	vrienden van Calvijn	1	12
rustdag	31	551,553	vrij	30	527
rustpunt	13	264	vrijwilliger	24	426
S			vrucht van de Geest	14	273
sacramenten	6	117	vuur	34	601
samenwerking	45	774	W		
samenwerkingsgemeente	4	58,6	Waleus	15	291
samenwonen	7,8	137,157	welvaart	29	518
Santenkraam	11	218	Werp v.d. D	10	208
schaamte	45	763	wijnstok	45	776
schepping	39	682	WMO	22	398
scheppingswerk	7	148	wonderen	28	495
school	45	771	worship	12	237
Schriftgezag	4	80	wwjd	16	300
Schriftverstaan	4,19	66,354	Z		
schurk	46	791	zegen	36,37,38	629,646,663
secularisatie	2		zegevierende kerk	34	602
shocking	11	218	zendingsraad (Nederlandse)	45	772
sleutelmacht	16	299	zondag	41	708
stijl van het koninkrijk	5	101	zondeloosheid	35	615
stilleven	3	47	zondigen	10	202
strijdende kerk	34	601	zout	16	303
synode	27	475			
T					
teloorgang	31	546			
thermometer	17	316			
tien geboden	14	267			
tranen	23	411			
triangels	22,32,44	391,573,755			
trooster	31	555			
trouw	29,3	507,523			
tucht	7,48	141,813			
U					
uitverkiezing	4,6	81,127			
upside down	4	76			
V					
Vader	25	440			
vanzelfsprekendheid	43,44,45	738,754,769			
veelzijdig	32	562			
Veenhof-biografie	14	280			
veertig jaren	4	50			
Ven v.d. R.	19	356			
verantwoordelijkheid	23	417			
verbond (eeuwig)	18,25,41	331,437,721			
verbondenheid	40	689			
verbondstheologie	4	91			
verdeeldheid (kerkelijke)	22	393			

Tekstregister jaargang 82

Bijbelboek	Bijbelgedeelte	uitgave	paginanummer
Oude Testament			
Daniël	9:5	28	500
Deuteronomium	4:12	46	790
	6:3-7,20,21	26,33,43	458,578,746
	7:1-5,26	26,36	457,458,635
	9:5	26	458
	12:32	46	790
	20:10-18	26	458
	27:11-16	41	711
	28:63	45	767
	29:28	6	127
	30	8	158
	34:5	11	223
Exodus	3:5	27	487
	20:1-13	14,20,22,36	268,363,396,631
	33:19b,20	17,18,36	318,330,631
	34	42	721
Ezechiël	4	33	579
	16:20,21	43	744
	18:32	45	767
Genesis	1:1,11-25,26,3-5,22	8,16,36,38	167,166,308,630,664
	2:24,19-20,2-3	7,11,8,15,26	139,158,166,290,458
	3:17-19,16	7,26,39	148,458,685
	12:1-3	36,37	630,646
	15:17,6	18,26	332,458
	17:5-8,16	36,48	630,821
	22	43	744
	30	30	527
	32:24-30	36	630
	49:33	9	186
Habakuk	3:17	4	75
Hooglied	8:7	40	690
Hosea	4:6	3,33,43	42,578,746
	11:8,18	36	635
Jesaja	1	8	158
	6:5	28,39,40	500,685,691
	10:7v,15	36,46	634,781
	12:1-3,4-6	30,31,32,42	526,544,562,720
	25:6-8	33	581
	28:13-39	7	148
	30:15v	36	634
	41:8	11	223
	42:1-7,8	11,42	223,224,722
	46	26	458
	48:1-16	26	458
	49:1-7	11,48	223,826
	50:2	11,26	223,458
	51:12-13	26	458
	52:11-53:12	11,26	223,458
	53:4-12	26,28,35,45	459,500,608,768
	57:14-21	35,47	608,8
	63:1-6	26	457
	64:6	28	500
Jeremia	3:15	28	500
	8:11	35	609
	19,27	33	579
	28:6	41	711
	31	7	144
	49:4-7	4	76
Job	4:17	39	685
	14:15	39	685
	23	30	527
	36,37,39,40,41,	7	148
	38:1-11	9	188
Jozua	7:6,23	39	680
	24:29		
Klaagliederen	3:40,22	1,13	10,249
Koningen 1	1:36	41	711
	3:26	17	318
	18:4	27	487
Koningen 2	3:15	14	271
	6	13	249
	21:6	43	744
Kronieken 1	3:21	35	607
	7:2	35	607
	16:36	41	711
	24-25	13,14	254,271
	26:7	35	607
Leviticus	1:1-2a,3,13	39,40,41	675,691,707
	11:1-47	8,39	166,684
	12:1-5	39	684
	18:21	43	744
	19:32	20	363

Bijbelboek	Bijbelgedeelte	uitgave	paginanummer
Maleachi	20:2-5	43	744
	2	8	158
	4:1	18	332
Nehemia	1-2,3	8,44,45,46,47,48	162,751,766,782,798,814
	8:6	41	711
	9:33	28	500
Numeri	5:22	41	711
	6:22-27	36,38,41	630,664,711
	11:24-26	41	712
Prediker	25	42	722
	3,8,11,21	7,9,34	148,186,595
	7:20	5	104
Psalmen	4:9	25	440
	6,25,32,38,51,130,143	28	500
	8:4	7	148
	12,23,54,146	2	22
	14:2,3	5	104
	17	48	815
	22	6,23	126,41
	24	18	340
	30:6	36	635
	31:6a	25	440
	32:5	12	233
	33:9	8	168
	41,72,89,106,150	41	712
	45:10,11	10,11,12	201,217,237
	44	36	626
	47:8-10	12	242
	49	18	340
	51:3,12	18,39	330,684
	57	48	815
	63	48	816
	66:16	8	164
	67:5	5	105
	3,18,33,84,119,144	5	107
	73	35	608
	77	30	527
	85:11	20,47	363,803
	89:47	9	181
	102:26	7	148
	108,114,117,148,149	3	35
	115:3	45	767
	116:11,12-14v	9,42	180,729
	119:51-136	23,46	411,789
	122	44	758
	124	15	287
	131	46	781
	139	36,43	634,744
Rechters	6:25	27	487
	16:23v	27	487
	27:1	7	145
Samuël 1	30:6	7	145
	6:8	7	145
	1:12	42	719
Sefanja	2:2	42	719
	3:17b	45	768
Spreuken	2:7	5,18	107,33
	3:3,4	7,4	145,69
	9:17	45	764
	13:12	7	145
	15:4	47	799
	25:20	12	234
Zacharia	4:6-7	22	397
Nieuwe Testament			
Efeziërs	1:4,5,11	1,4,45	3,93,767
	2:14-16,22,24,4,3,10	4,7,13,19,28,30	92,139,255,347,499,532
	3:10,18-19,8	4,28	93,77,499
	4:1-3,4,26,17,25-32	4,1,25,28,29,43,44	92,198,442,499,515,737,758
	5:18,25-32,2	3,29,38,39,40	36,515,662,684,707
	6:10-20	27,28,29	487,499,515
Filemon	21-22	44	761
Filippenzen	2:5-8,13	26,28	459,499
	3:11,10a,12	12,28	235,494,499
	4:4,13	12,22,29	234,397,514
	2:1-5	43	737
	1:5,8-9	41,46	708,79
	2:19,20	26	460
Galaten	3:29,19,16	18,21,48	331,385,825
	4:2,10,25-26,7-21v	15,16,37	290,302,644
	5:1-26	1,14,28,29,45	11,273,499,514,768
	30,31,35	532,545,616,695	
	6:4,6,15,2	1,10,29,33,44	10,198,514,579,758
Handelingen	2:17,14,23	4,33	91,576
	4:12	27	487
	5:12-16	1	5
	6:40,41	37	643

Bijbelboek	Bijbelgedeelte	uitgave	paginanummer
Hebreeën	7:59	9	186
	8:35,16v	11,38	223,664
	9:4	34,35	594,611
	12:2	13	254
	13:12,13-41	10,27	198,487
	14:22	28	500
	15:39	28	499
	16:31	1	10
	17:22	18	327
	18:8vv	22	395
	19:5v	38	664
	28:16-34	27	487
	1:2,10,8-9,14	7,9,10,13	148,186,201,249
	2:2,10-13,4	21,25,28	385,440,496
	5:8,4-5	12,26	235,459
	7:27	26	459
	8:32-35	26	459
	9:9	15	290
	10:19,35,1,7,10,34	14,15,26,30,34,42	273,290,459,532,596,720
	11:6,32-40,19	6,22,28,43	127,397,496,744
Jacobus	12:16,17	2,42	22,72
	13:21,15	41,42	711,728
	1:12	31	545
Johannes	2:13	20	363
	3:9	6	128
	1:1-3,14	6,7	128,148
	2:2	10	202
	3:3,36,4,2,16	1,2,10,28,45	10,21,202,500,768
	34:14	29	514
	5:16-19,39-40	10,46	202,788
	6:38	26	459
	8:36,56	30,48	532,826
	10:18	26	459
	11:49	21	379
	12:1	28	500
	14:6	5	104,105
	15:2-8	29,39	515,684
	17	6,22	127,395
	19:26	24	423
	20:17	27	476
	21:15	34,44	591,758
	1:5-10	2,9,28,35,40	21,195,500,616,695
Johannes 1	2:1	35	616
	3:10-19,24,20	1,35,40	10,11,616,695
	5:13,16,3-4	9,28,38	187,500,662
	7:16	10	198
	8:28	10	198
	10:18	25	440
	11:49,50	22,25	395,44
	15:11-17	45	768
	17:9,24,3	25,26	440,458
Judas Kolossenzen	1:25	41,46	711,791
	1-20	9,13,29,34	186,250,514,596
	2:16,17,18,15	5,13,15,27,28	100,249,290,487,495
	3:3-16,22-4:1	3,26,28,29,33,39	35,459,499,514,579,674
	44	758,761	
	4:9-16	44	760
Korinthe 1	1:18v,30,4-9,3	16,30,40,41	303,532,690,695
	2:1-14	22,28,44,46	395,499,761,789
	3:13-15,1-3	18,28	332,499
	4:1,13,15,17	44	761
	5:1-13,	2,5,27,44	22,105,487,762
	6:7-11	7,8,30,44	143,163,532,758
	7:39,29-31	27,34,38	487,596,661
	8:3,7,13	27	487
	9:19-27	27,28,31,34	487,499,545,603
	10:4,5,14,20,26,29	27	487
	11:28v,23	1,1	10,11,198
	12:18	39,4	672,688
	13:4-7,12	29,38,40	511,665,689
	15:9	46	789
	14:26,25,16	33,41	579,583,711
	16:1-2,13,24	15,29,40	291,514,690
Korinthe 2	2:3	44	762
	3:18	29	515
	4:16	29,42	514,725
	5:4,14b,21,17	22,25,26,29,30	128,395,440,459,514,532
	6:14-7:1	27	487
	8:1-15,3	2,4,29,37	28,77,516,656
	10:15	29	515
	13:5-3	1,41	10,713
Lukas	1:52,48-50,54-55,42,1-4	14,18,19,37,48	821
	2:32	11	224
	3:8	29	514
	4:16	42	728
	6:21	37	643
	7:18-35	3	35
	10:34,12-15,37	2,5,17,42	20,103,105,318,723

Bijbelboek	Bijbelgedeelte	uitgave	paginanummer
Marcus	11	21,31	381,539
	12:48	5	105
	13:23v	5	105
	17:3,4	2	21
	18:5,10,9	16,3	300,53
	19:27,8	26,48	457,818
	22:24-30	16	300
	23:43,46	23,25	410,44
	2:28	15	290
	3:31-35	39	672
	6:34,37	18	328,329
	7:1-23	39	684
	9:50	18	329
	10:35-52,13-16,28-31	4,37,38,39	78,647,662,671
	13:19-20,30	28,36	500,624
Matteus	16:17,18,20	28	495
	3:17	45	768
	5:5-44	5,11,16,20,25,26,39	102,224,304,363,442,457,684
	44,46	758,784,790	
	6:12	28,3	500,53
	7:17,21,28,16,22-23	1,5,10,17,28	10,105,198,319,496
	11:2-6,28-30	47	800
	12	41	709
	13, 13:36-44,8	16,27,29	303,487,514
	16:18,17	16,43	301,736
	17:14-20,5	22,45	396,768
	18:15-18,23	2,3	22,53
	19	7,13	139,254
	24:40,9,24	5,26,28	104,459,496
	25:40,21-23	40,45	689,767
Openbaring	26:52	26	457
	28:20	28,33,37	495,579,647
	1:4b,5a,3	41,44	713,762
	2:17	29	514
	3:1-22	1,14,29,44	10,271,514,761
	4:4,10	13,14	254,271
	5:8-10	14,15	271,286
	6:16-17	26	457
	7:11	14	271
	8:3	15	286
	9	13	250
	11:16-17,10-12	14,38	271,66
	12	34	595
	14:3,13,10	14,18,26	271,331,457
	15:3	14,42	271,72
Petrus 1	19:13,4,8,3	7,14,18,42	148,271,331,720
	21:12,1	16,29	302,514
	22:18	46	790
	1:10v,24-25	30,39	526,681,684
	2:9-24	6,7,19,26,30,38,44	128,143,347,459,532,663,758
	4:11,2	16,29	301,516
	5:1,3,8-10,11	13,16,28,38,41	254,500,663,711
Petrus 2	1:3-29	29,39,46	515,516,680,789
	2:7	16	303
	3:9,16,13	6,10,29	128,198,514
	1:16-32,19-20,1-12,25	7,12,33,41	147,148,241,579,711
	3:14-20	27,28,46	487,499,789
	4:25,13	26,48	459,826
	5:6-10	6,22	128,395
	6:11-12,17,4	4,1,28,29,35	77,198,499,514,530,616
	7:15,9,13-25,7-24	1,8,28,35,40	11,164,497,616,696
	8:37,20-23,4,7,28-39	3,7,13,14,28,34,36	35,148,256,273,499,595,600,626
	9:13,15-16	6,12,19	127,242,347
	10:4	48	825
	11:33-36	30,41	527,711
	12:1-2,3-8,11	1,4,39,40,43	491,673,691,735,746
	13:1	12	241
Romeinen	14:4,5,10,15-21	5,15,27,38	105,290,487,656
	15:4,2	7,27	145,487
Tessalonicenzen 1	1:3	1,29	11,516
	2:13	41	713
	3:12	29	515
	4:1	29	516
	5:16-18,27	12,29,44	234,510,762
Timotheus 1	1:2-15	10,28,29,41,45	198,499,514,709,713,767
	2:4,3	6,35	127,608
	3:15,2	1,10	2,198
	4:6,13	10,44	198,762
	6:16,12,3	13,28,31,41	255,499,545,709
Timotheus 2	1:1	39	681
	2:1	29	514
	3:5	36	628
	4:3,17,8	10,29,31	198,514,545
Titus	1:9	10,36	198,628
	2:14a	30	532
	3:4,3-7	12,28	234,499

Slimmer, sneller en socialer

‘Generatie Einstein’

Onlangs kreeg ik een brief onder ogen, gericht aan ouders over het catechisatiegedrag van hun kids. Het spul kwam er niet best af. Nu was dat vroeger trouwens ook al zo. Hetzelfde gevoel heb ik ook vaak in de kerk, als jongeren worden toegesproken. Als lid van de generatie babyboomers kan ik dan tamelijk veilig even onderuit zakken. Hooguit levert het mij wat munitie op om mijn eigen kids mee te lijf te gaan. Meestal heb ik het gevoel, dat ik met zo’n schot hagel thuis niet hoeft aan te komen. Of ze voelen zich helemaal niet aangesproken, of de dominee begrijpt er toch niets van. We hebben te maken met een generatie die anders in het leven staat met al hun wensen, verlangens en ambities.

J. Westert ■

Er groeit een nieuwe generatie op. Dat is toekomst. Letterlijk en figuurlijk. Ze lezen nieuws als journalisten. Ze kijken films als regisseurs. Zij kijken naar reclame als reclamemakers. Jongeren werken aan een toekomst waarin sociale verbanden belangrijker zijn dan het individu. Democratie is niet het stemmen via politieke partijen, maar stemmen over het thema. Waar onderwijs aansluit bij deze tijd en de andere capaciteiten van jongeren. De school is de plek waar je zelfvertrouwen moet krijgen, en niet kwijtraken. Communicatie betekent met elkaar praten en niet ‘ik vertel, dus luister jij’. Waar authenticiteit een beoordelingscriterium is om elkaar serieus te nemen. Deze nieuwe generatie wordt de ‘generatie Einstein’ genoemd: slimmer, sneller en socialer.

Jongeren

Wij vinden ze oppervlakkig. Ze zijn geïnteresseerd.

Wij vinden ze onverschillig. Ze zijn vol passie. Wij raken overbelast van de informatie-overload. Zij leven in en met de 24/7 communicatie.

Wij leren lineair volgens vaste patronen. Zij leren lateraal met behulp van associaties.

Wij wachten tot iemand ons vertelt hoe het moet. Zij ontdekken en onderzoeken.

Wij accepteren dat de wereld niet eerlijk is. Zij zien eerlijkheid als hoogste goed.

Wij nemen ze niet serieus. Zij respecteren iedereen die oprecht en authentiek is.

Wij vertellen en verwachten dat ze luisteren.

Zij communiceren met elkaar.

Wij zijn stand-alone. Zij leven, leren en werken in netwerken.

Wij raken verbijsterd van deze wereld. Zij weten beter hoe onze wereld in elkaar steekt dan wij.

Met dit statement start het boek *Generatie Einstein*. Het is een tamelijk herkenbaar beeld. Het is de nieuwe generatie jongeren. Ze hangen rond op het stadsplein, zitten achter in de kerk. Ze schrijven uitstekend in sms-taal, maar een brief is lastig. Als ze hun mobieltje kwijt zijn, lijkt het wel of hun belangrijkste levensader is doorgesneden.

Ze worden veelvuldig beoordeeld vanuit het criterium ‘vroeger was alles beter’. Maar klopt dat echt? Wie over zijn eigen jeugd met de cultuurkenmerken van die tijd nadenkt, zal ongetwijfeld tot de conclusie komen dat onze ouders ook al hun zorgen hadden bij wat je toen geweldig vond.

De oude Grieken klaagden al over onhandelbare, oppervlakkige jongeren, die niet begrepen waar het in het leven om draait. Kennelijk is het van alle tijden en generaties om zo naar de aanstormende generaties te kijken. Maar het is beter een ander uitgangspunt te nemen: als het om de generatie van de toekomst gaat is het niet alleen maar kommer en kwel. De kritische beeldvorming over jongeren wordt vaak versterkt door berichtgeving over de leefwereld van jongeren, waar incidenten de boventoon

voeren. Het gaat over problemen die jongeren ondervinden op het pad naar volwassenwording. De hele leefwereld wordt vooral vanuit een probleem aangevlogen (gebrek aan respect voor ouders, oppervlakkigheid, seks, school, agressie, geld). De leefwereld van jongeren kent vooral een toonzetting vanuit problemen. Zelfs de overheid lijkt die benadering volledig te hebben overgenomen. Ik vrees echter dat een instrumentele benadering met al die loketten voor jeugd en gezin niet echt veel zal helpen. Serieus nemen van deze nieuwe generatie en nadenken over hoe hun waarden zich verdragen tot de onze, die van de babyboomers (grootouders) en de generatie X (ouders), biedt een betere basis voor een goede ondersteuning. Om ze te begrijpen is het ook nuttig stil te staan bij de kenmerken van de voorgaande generaties. De belangrijkste kenmerken staan in het opgenomen schema.

vallen samen te vatten in vier termen:

· *Authenticiteit*

Authenticiteit betekent jezelf zijn, ergens voor staan en duidelijk je eigen mening hebben. Een jongere van nu is bezig met het ontwikkelen van een eigen identiteit. Eigen identiteit voor een jongere van nu is, dat je er pas bij hoort als je echt bent. Zij verwachten authenticiteit ook van anderen, zowel van mensen om hen heen als van merken. Een leraar die voor de klas staat, moet goed les kunnen geven en goed zijn in zijn/haar vak. Een bedrijf dat hip doet, maar het niet is, valt acuut door de mand en verliest respect.

· *Respect*

Als wij spreken over respect voor gezagsdragers, predikanten, oudere mensen heeft dat vaak te maken met positie, ambt of leeftijd. Jongeren benoemen respect anders. Het begrip is aan verandering onderhevig. Respect voor je

Babyboomers	Generatie X	Generatie Einstein
1945-1955	1960 - 1985	1988 - nu
Protest	Negatief	Positief
Naoorlogse wederopbouw	Economische depressie	Groei, opbouw en welvaart
Geen merken	Opkomst merken	Overal merken
Bevlogen	Relativeren	Serieus
Andere toekomst	Geen toekomst	Goede toekomst
Zoektocht naar persoonlijkheid	Persoonlijkheid is constructie	Persoonlijkheid is echt
Identiteit los van ouders en autoriteit	Identiteit is er bij horen	Identiteit is oprecht van jezelf

Het gaat om stevige verschillen in de beleavingswereld van de generaties. Zo domineerde in de generatie X het gemis aan heldere scheidslijnen, aan onomwonden waarheden, aan duidelijke categorieën, aan een collectief gedachtegoed om zich tegen te verzetten, aan integere en oprechte zaken - aan authenticiteit in een versplinterde en vercommercialiseerde wereld. Dat leidde tot een nihilistisch individualisme en een cynische kijk op de wereld om haar heen.

De huidige generatie wordt naar de uitvinder Einstein genoemd, omdat hij creatief en multidisciplinair was. De manier van denken, kijken en redeneren, verschilt zo van de voorgaande generaties dat er sprake is van een paradigmaverschuiving. De onderzoekers van de 'generatie Einstein' verwachten dat het aanzien van leren en informatie verwerken er voorgoed door veranderd, ook als deze generatie volwassen is geworden.

Centrale waarden

De centrale waarden van 'generatie Einstein'

eigen kunnen en je authenticiteit. Een rapper die een gewelige eigen tekst rapt, krijgt respect. Het hoort bij zijn persoon en zijn authentiek talent. Iemand die echt meester is, verdient respect. Een meester ben je en je beheerst het.

· *Zelfontplooiing*

Voor autochtone jongeren is zelfontplooiing een belangrijk goed. Daarin speelt het ontwikkelen als mens een belangrijke rol. Gelukkig worden en plezier hebben. School en baan moeten daar aan voldoen. En is het voor de kerk zoveel anders? Switchen van baan is onder deze generatie ook heel logisch. Niet leuk, dan ga je ergens anders heen. Het gaat er eerder om wat je zelf vindt van de kwaliteit en van goed werk, dan wat je baas er van vindt.

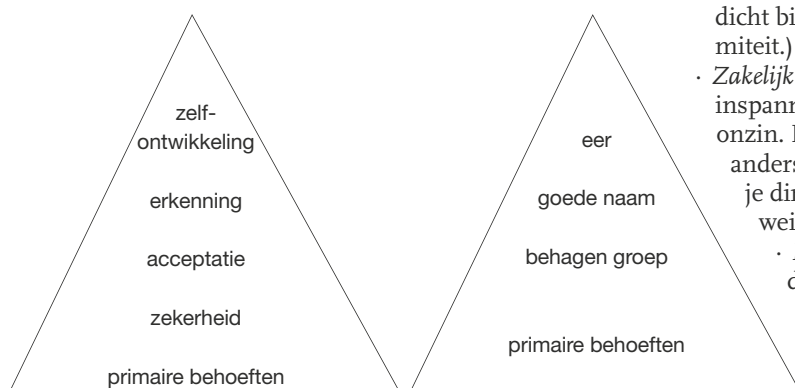
· *Eer*

Niet elke waarde geldt voor dezelfde jongere. Voor groepen allochtone jongeren (Turkse en Marokkaanse) geldt eer als hoogste goed. Eer bereik je door status verhogende producten. Een mooie auto, hoge cijfers, dure merkkleding. Laten zien dat het je goed gaat, geeft status.

Maar eer kent ook een ander aspect: goed

gedrag laten zien ten aanzien van familie en geloof. Geen seks voor het huwelijk, niet flirten, goede cijfers halen, je vader en moeder in ere houden. Wie aan deze kenmerken voldoet is een goede jongen of goed meisje in de ogen van de eigen sociale omgeving. Met begrippen als *eer* en *trots* zou een kerkgemeenschap ook meer kunnen in de benadering van de generatie van morgen.

Dit zijn samengevat de centrale waarden, hoe jongeren van de 'generatie Einstein' in het leven staan, waar ze elkaar en de rest van de wereld op beoordelen. Wie de behoeftehiërarchie van Maslov en zijn piramide bekijkt, krijgt daarmee inzicht in de verschillende motieven voor menselijk handelen. Volgens David Pinto heeft deze theorie aanvulling. Bij Maslov en in de westerse wereld staat zelfontwikkeling als hoogste goed in de Maslov-piramide. De piramide van Pinto eindigt met eer, daaronder komen een goede naam en behagen van de groep. Bij Pinto ligt de nadruk meer op relaties en het hoogste streven is eer. Minder op zelfontplooiing. De beide piramides zijn hierna opgenomen.

In dit artikel beschrijf ik vooral de kenmerken van de generatie Einstein. Het zou echter interessant zijn om de relationele begrippen van Pinto en het streven naar eer beter te doordenken en te verbinden met de cultuur van christenjongeren. Dat geldt overigens voor meer aspecten. Ik begon met twee voorbeelden uit de kerkelijke omgeving. Zij appelleren niet aan de gevoelens van jongeren zelf. Ze doen een beroep op 'gij zult niet' en bezorgen eerder een afknapper, dan een gevoel van 'yes, daar wil ik bij horen'. *Eer* en *eren* zijn begrippen, die in allochtone groepen belangrijk zijn, maar die ook in een christelijke cultuur van ontmoeting en verbinding op een oorspronkelijker manier richtinggevend voor het gesprek met jongeren zouden kunnen zijn.

Kenmerken en eigenschappen

We bespraken de centrale waarden hoe jongeren in het leven staan. Ze zijn uit te werken naar een aantal kenmerken en eigenschappen, die ik vervolgens kort weergeef. De 'generatie Einstein' is:

- *Sociaal* (aandacht voor familiebanden, vriendschappen, liever een kind adopteren, dat geen ouders heeft, dan er zelf een krijgen).
- *Maatschappelijk betrokken* (heftige discussiëren over maatschappelijke thema's, maar geen lid worden van een vakbond of politieke partij. Organisaties zijn te procedureel en bureaucratisch. Dat staat haaks op de snelle

manier van doen en communiceren van de 'generatie Einstein').

- *Functioneel* (Ze kiezen voor kwaliteit en functionaliteit. Er is veel diversiteit. Producten en diensten moet je vergelijken en koppelen aan de vraag 'wat krijg ik er voor'. Het is een manier van bewust consumentengedrag, maar niet zomaar consumentisme. Een traditionele kerkdienst is niet erg, maar de inhoud dient wel betekenis te hebben.)
- *Trouw* (De wereld is globaal en groot. Een veilige plek wordt gevormd door traditionele familieverbanden. Trouw in relaties speelt een grotere rol. De band met ouders is goed, gebaseerd op gelijkwaardigheid en respect. Ouders en school mogen best streng zijn. Dat is functioneel. Ze blijven ook langer thuis wonen. Dat is gemakkelijk en gezellig en je kunt jezelf zijn, omdat jongeren voldoende ruimte krijgen)
- *Intimiteit* (Een ander gevolg van de groter wordende wereld is het op zoek zijn naar intimiteit. Thuis zitten met vrienden, vertier dicht bij huis. Regionale evenementen doen het beter, dan landelijke. Dat geldt ook voor de regionale krant. 'Generatie Einstein' zoekt het dicht bij huis. Nabijheid is het woord, dat past bij intimiteit.)
- *Zakelijk* (Jongeren hebben door de overload aan media-inspanning geen geduld meer met niet ter zake doende onzin. Informatie moet snel en handig te vinden zijn, anders hoeft het niet meer. Iets administratiefs moet je direct en snel kunnen regelen, met weinig tijd en weinig rompslomp.)
 - *Mediasmart* (Jongeren snappen reclame. Ze worden er mee overspoeld, vinden dat niet erg, omdat ze weten wat het doel is en dat reclame een ander beeld van de werkelijkheid voorspiegelt. Ze weten dat humor wordt gebruikt als er verder niets zinnigs over een product te vertellen valt).
- *Multitasking* (Jongeren leren associatief. Tv-programma's en films zijn volgens een bepaalde format opgebouwd; je bepaalt zelf welk deel je wilt zien. Dat werkt anders bij ouderen. Wij kijken van het begin tot het eind. Ze kunnen msn-, sms-en, studeren etc. prima combineren, of naar een preek luisteren en intussen met de onaantastbare telefoon berichten ontvangen en verzenden, het voetbal volgen en wat dies meer zij.)

De 'generatie Einstein' groeit op, leeft anders, gaat anders met informatie om, is ook weer tamelijk traditioneel. Wat doen wij, de bestuurders en beleidsmakers uit de 'generatie babyboom' of van de 'generatie X', daarmee? Die vraag geldt de samenleving, het onderwijs, maar niet minder onze kerken. We proberen jongeren te betrekken en organiseren veel activiteiten, maar snappen en gebruiken we de wereld van de 'generatie Einstein' in onze benadering wel echt?

Zien we jongeren als kansrijk? Of tikken we hun initiatief af, omdat wij zelf anders in het leven staan, omdat we zelf de versnellingskamer van onze informatie- en netwerksamenleving hebben gemist?

Jan Westert is redacteur van *De Reformatie* en directeur van ROC Menso Alting.

Reacties: jan@westert.nl

Voor deze bijdrage is gebruik gemaakt van *Generatie Einstein* door Jeroen Boschma & Inez Groen.

Nader gesprek op gereformeerde grond

aan de broederweg

Op 26 januari 2008 verscheen een deel van een voor de radio uitgezonden interview met Prof. dr. G. Harinck in het Nederlands Dagblad. In de krant van 5 februari 2008 plaatste hij een nadere verheldering in de rubriek Vrijplaats.

Dr. Harinck is verbonden aan de Theologische Universiteit (TU) in Kampen. Hij is geen kerkelijk hoogleraar, maar bezet als bijzonder hoogleraar een leerstoel die uitgaat van de deputaten die het Archief- en Documentatiecentrum besturen. Hij is als zodanig verbonden aan de TU, met name voor het onderzoek en de begeleiding van promovendi.

Persoonlijk

Tijdens het drie uur durend radio-interview dat de journalist Peter Bergwerff hem afneemt en waarin zijn historische, literaire en culturele visies voorbijkomen, stelt de journalist ook het persoonlijke geloofsleven van Dr. Harinck aan de orde. Hij laat zich in zijn hart kijken. Heel openhartig. Het zijn juist passages uit dit deel van het interview die in de dagen nadat het interview in de krant verschenen is, vragen doen rijzen.

Dr. Harinck ontwikkelt in dit deel van het interview geen kerkelijk actieprogram. Ook wordt er geen theologisch gesprek gevoerd. Dr. Harinck vertelt hoe hij zijn geloof beleeft en wat hij als mens van dingen vindt.

Vragen

Ook wie in aanmerking neemt dat in een interview antwoorden geïmproviseerd worden, kon er genoeg aanleiding in vinden om vragen te stellen. Dat is dan ook gebeurd, zowel publiek als in de kring van hen die nauw betrokken zijn bij de leerstoel van Dr. Harinck. In eerste instantie gaat het daarbij om de rector van de TU en het College van Toezicht voor de bijzondere leerstoel. Vervolgens zijn het College van Bestuur van de TU en deputaten Archief & Documentatie in de zaak betrokken. Ook met het artikel van 5 februari waren de vragen de wereld niet uit.

Op woensdag 6 februari vindt een gesprek plaats tussen alle betrokkenen bij de leerstoel en Dr. Harinck. Het is een openhartig gesprek over gerezen vragen in de hoop die uit de weg te kunnen ruimen.

De vragen hadden betrekking op diverse the-

ma's waarvan de volgende de kern vormden:

- het spreken van dr. Harinck over de persoon en het werk van Christus;
- de omgang met de Schrift in zaken als homoseksualiteit en de vrouw in het ambt;
- het deelnemen aan de mis.

Om recht te doen aan dr. Harinck geven we kort weer wat hij in dezen heeft gezegd.

Christus

In het gesprek over de betekenis van Christus' offer en de plaats daarvan in het geloof en ons belijden, verklaart Dr. Harinck dat hij van harte en zonder enige reserve het geloof deelt dat Jezus Christus voor onze zonden gestorven is. Dat Hij in Persoon degene is in wie God zich ten volle heeft geopenbaard en dat de Schriften van Hem spreken. Dr. Harinck verwoordt in het interview hoe hij het evangelie in de dagelijkse praktijk beleeft. Ook als het *evangelie* zich verdicht naar het kruis - en dat doet het - dan betekent dat nog niet dat in de alledaagse praktijk van het geloofsleven de omgang met God niet veel vaker ook door andere zaken gekleurd wordt: je zoekt kracht bij de God van de psalmen, je zoekt wijsheid bij je hemelse Vader, je moet kiezen voor het leven en tegen de dood (Deut. 30). Als hij naar zijn geloof in de praktijk van alledag kijkt, is dat sterk gericht op God de Vader. Hij ziet in het kruis waaraan Christus hing, inderdaad Gods straf, door Christus gedragen in onze plaats. Maar hij denkt daarbij niet aan zichzelf als hangend aan een kruis.

De Bijbel

In het gesprek over de omgang met de Bijbel en de manier waarop christenen van gerefor-

meerde belijdenis de Bijbel gebruiken, verklaart Dr. Harinck dat hij het normatieve karakter van Gods Woord en de zeggingskracht van specifieke teksten beslist erkent. Dat geldt zowel voor de geloofsomgang met de Here als in theologische en ethische gedachtevorming. Zijn opmerkingen over de bijbelteksten rond de vrouw zijn niet bedoeld als een persoonlijke hermeneutiek, maar als een weergave van hoe hij in deze zaak persoonlijk staat. Hij heeft zich in zijn leven eerder een mening gevormd over 'vrouw en ambt' op basis van de Schrift. Uiteraard houdt dat laatste meer in dan de ene tekst die hij in het interview noemt. Hij heeft willen zeggen dat hij er voor zichzelf geen behoefte aan heeft om nu weer dat soort discussies aan te gaan met herhaling van veelszins dezelfde argumenten. Hoewel hij zijn eigen visie heeft, aanvaardt hij dat in de kerken waartoe hij behoort, vrouwen geen ambtsdrager kunnen zijn. Inzake de mannavriendschappen die Dr. Harinck 'prima' noemt, verklaart hij dat hij daarmee vriendschapsrelaties bedoelt en geen relaties vergelijkbaar met die van man en vrouw. Op dat punt is de Bijbel ook volgens dr. Harinck duidelijk in het afkeuren van homoseksueel gedrag.

Roomse mis

In het gesprek over het 'deelnemen' aan de mis, verklaart dr. Harinck dat hij hiermee niet doelt op het deelnemen aan de zgn. communie, maar op het bezoeken van een roomse kerkdienst. 'Als dat zo uitkomt', voegde hij er in het interview aan toe, en doelde daarmee op een situatie dat bezoek aan een andere eredienst niet mogelijk is.

Onzorgvuldig

Het interview was vanuit de universiteit aanvankelijk heel anders gelezen dan Dr. Harinck het nu nader heeft toegelicht. En zij waren daarin niet de enigen. De reactie van sommigen op het interview was navenant ernstig en heftig. Onder druk daarvan schreef Dr. Harinck zijn nadere verheldering in de krant van 5 februari.

De dag erna vond in Kampen een gesprek plaats waarin we elkaar zowel scherp als broederlijk hebben aangesproken. Door onomwonden met elkaar te spreken vonden we elkaar in onze liefde voor het Woord van de Here en voor de kerken. In deze setting erkende Dr. Harinck dat onzorgvuldige formuleringen van hem en gebrek aan oog voor de kerkelijke context tot misverstanden hebben geleid omtrent zijn opvattingen. Hij betreurt dat en heeft dat niet beoogd.

Vertrouwen

Wij realiseren ons gezamenlijk dat we nu in een situatie verkeren die een groot beroep doet op het vertrouwen in de kerken. Het gaat over belangrijke zaken, die schade hebben gedaan aan de naam van de Here en van de kerken; en ook van de universiteit en Dr. Harinck zelf. We hebben uitdrukkelijk aan elkaar aangegeven dat we samen verder willen in onderworpenheid aan het Woord van God en in gebondenheid aan de gereformeerde belijdenis. Die hernieuwde verbondenheid aan Schrift en confessie willen we ook ten overstaan van de kerken met zoveel woorden uitspreken.

Wij hebben aan beide zijden huiswerk. We hebben geconstateerd dat de onderlinge gemeenschap in Kampen kan worden versterkt. We hopen dat we, geleerd door het intensieve proces van de afgelopen weken, met meer onderlinge eensgezindheid zullen optrekken in onze concrete taken ten dienste van kerk en samenleving. Dat voornemen hebben we met zoveel woorden tegenover elkaar uitgesproken. En we spreken het ook uit naar de kerken. We vragen u ons daarvoor het vertrouwen te willen geven. En ook uw steun door gebed en woorden van opbouw. Moge onze goede God ons helpen door zijn Geest.

G. Harinck

College van Bestuur, P. Niemeijer

Deputaten Archief en Documentatie, J. Messelink

College van Toezicht leerstoel ADC, E.A. de Boer

C.J. de Ruijter, rector

uit de kerken

Steenwijk - beroepen: G.J. Slotman uit Dalfsen

Doesburg i.c.m. Doetinchem - beroepen - (deeltijd): C. van de Beek te Lichtenvoorde

Kampen-Noord - beroep aangenomen: G. Zomer te Zwolle-West

Wezep - beroep aangenomen (tweede predikantsplaats): Z.J.C. van Harten te Blije-Holwerd i.c.m. Ferwerd-Hallum, die bedankte voor Den Ham en voor Enumatil

Veenendaal-Oost - beroep aangenomen: J. Holtland te Zeewolde

Maakbare groei?

meegelen

Maakbare groei - dat is een innerlijke tegenstrijdigheid. Planten maak je niet, die groeien (of gaan dood). Kinderen maak je niet, je krijgt ze (of niet). Dat lijkt het intrappen van een open deur. Maar hetzelfde geldt voor geloofsgroei of groei in de gemeente. Dat is niet maakbaar, maar het risico bestaat dat we dat wel verwachten.

T. Groenveld ■

Radix (gereformeerd wetenschappelijk tijdschrift) biedt een themanummer over maakbaarheid. Ik heb er al eerder uit geciteerd. Nu wil ik graag een en ander doorgeven uit de bijdrage van ds. Wim van der Schee - speciaal over 'maakbaarheid' in de kerk.

Hij schrijft:

"Het is de laatste jaren vanzelfsprekend geworden ook in de kerk kwaliteit te verwachten. Dingen moeten niet maar gebeuren, ze moeten goed gebeuren."

Van een dominee verwacht men professionele kwaliteit.

"Tegenwoordig moet bij zo iets als een preek de presentatie sterk zijn, graag voorzien van multimedia, de inhoud aansprekend en verdiepend, het betoog glashelder en onderhoudend. Ook de andere onderdelen van het werk worden anders bekeken. Pastoraat hoort eigenlijk het niveau te hebben van professionele hulpverlening, catechese moet pedagogisch en didactisch, de laatste stand van zaken in de onderwijswereld volgen. Ik moet als organisatiesdeskundige naar mijn gemeente kunnen kijken en bovendien aan serieus *human resource management* doen."

Kortom, de hedendaagse versie van het schaap met de vijf poten. En dat staat niet op zichzelf. Ook voor het gemeentelven geldt dat. Eerst komen de verhalen over helden en succesverhalen over gemeenten (zoals Willow Creek en Redeemer), en ongemerkt worden dat de normen en waarden voor kerkzijn.

"Zonder dat de mensen dat ooit zo bedoelden - integendeel, als je ze individueel spreekt, lijden ze er op hun werk vooral onder - hebben vooral gemeenteleden de laatste jaren de eindeloze zweeps slag van de kwaliteitsverbetering doorgegeven aan de kerken."

Grote ideologieën uit het verleden hebben afgedaan; de 'maakbaarheid' van de samenleving naar socialistische of communistische idealen heeft gefaald. Maar het kapitalisme staat nog recht overeind:

"Dat levert een enorme range aan goederen en diensten waarmee mensen hun leven zoal niet kunnen 'maken' dan toch zouden moeten kunnen verbeteren. Je leven is een doe-het-zelf-product, de samenleving is de bouwmarkt. Kwaliteit en design zijn de grote verkooptrucks van dit systeem. Wat er goed uitzien en kwaliteit heeft, moet wel een mooi en goed leven opleveren. Als je toch ziek wordt, koop je zorg in, uiteraard van goede kwaliteit (...)."

Het leven is niet volmaakt, maar je streeft als een topsporter naar groei en verbetering:

"Zoals de sporter permanent op jacht is naar nieuwe persoonlijke records, zo wordt iedereen geacht zich permanent te verbeteren, in ieder geval op het werk, maar net zo goed thuis, op vakanties, in je relaties, in heel je functioneren..."

Kwaliteit is belangrijk in de kerk. Maar er zit een adder onder het gras:

"Dat je God en mensen met het beste wilt dienen, is niet meer de enige motivatie om als kerken en christenen kwaliteit te leveren. Er is ook de verwachting dat we met kwaliteit meer mensen zullen bereiken, dat het geloofsleven in de gemeente tot bloei zal komen of dat mensen meer naar elkaar zullen omzien. En als keerzijde hiervan: zoals je het vooral aan jezelf te wijten hebt als je leven geen carrière kent, kun je het vooral aan jezelf wijten als je geloofsleven geen groei kent en je gemeente niet groter wordt (...).

De meeste dingen die het leven de moeite waard maken, zijn niet maakbaar en dus ook niet door middel van kwalitatieve benaderingen en methodes af te dwingen: liefde, vriendschap, relaties, geluk, gezondheid en dergelijke."

Dat geldt ook voor de boodschap van de kerk. Hoe goed je God ook voorstelt aan de mensen, of het 'klikt' ligt niet in onze macht. Mensen kunnen planten en water geven, maar God geeft de groei; soms geeft Hij geen groei, ondanks onze inzet. De onzin van de koppeling tussen kwaliteit en resultaat bleek in Jezus' leven.

"Zijn prediking en optreden had de hoogste kwaliteit, maar Hij is eenzaam en alleen gestorven. Hij riep velen, maar weinigen kwamen. En relatief gezien is dat de hele kerkgeschiedenis door zo gebleven."

Het evangelie zegt niet dat de mens moet verbeteren, hij moet vernieuwd worden.

"Het evangelie is geen goed advies over hoe je, al dan niet met behulp van Gods Geest, zelf je leven kunt verbeteren en uiteindelijk een goed leven kunt leiden. Het is het goede nieuws dat Iemand voor jou geleefd heeft omdat er aan jou geen verbeteren aan was. Die boodschap is altijd de centrale aanstoot in het christelijke geloof geweest en je merkt aan alles dat het ook christenen zelf moeite kost haar werkelijk een plek te geven (...).

Je leven met God is altijd spannend en in beweging, maar er is niet altijd groei mogelijk. God is bezig je te herscheppen, dat is wat anders dan je een cursus met verbeterpunten geven."

God vraagt groei en tegelijk ontfermt hij zich over zondige mensen.

"Het hele systeem van permanente kwaliteitsverbetering is in de samenleving al erg onbarmhartig. In de kerk is de gedachte dat er altijd groei mogelijk is voor je het weet nog onbarmhartiger. We dienen een Heer die het geknakte riet niet breekt en de kwijnende vlam niet dooft (Jesaja 42:3). Dat moet duidelijk zijn. Inderdaad, het vraagt fijngevoeligheid en onderscheidingsvermogen om mensen te troosten in hun onmacht en ze tegelijk geen smoes te geven om passief of lui te zijn. Maar het evangelie heeft dat in zich. Het is niet de boodschap dat wij van God houden, ook niet steeds meer, het is de boodschap dat Hij van ons houdt, altijd meer.

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.

PERSBERICHT

Conferentie Contactorgaan Gereformeerde Gezindte

De gemeente BinnensteBuiten!? (! de missie; ? de methodiek)

Missionaire gemeente vandaag op grond van Bijbel en belijdenis.

Dat is het onderwerp voor de jaarlijkse conferentie van het COGG op DV 10 april 2008 in De Aker in Putten. Tijd: 14.30 uur tot 20.30 uur.

Het onderwerp wordt nader uitgewerkt door: Ds. C. van Duijn (Noorderkerk, Amsterdam): Wat is een getuigende gemeente in het licht van de Bijbel en de motivatie om getuigende gemeente te zijn.

Drs. C.J. Haak (Theologische Universiteit GKv, Kampen): Wat zijn de uitdagingen en de valkuilen om missionaire gemeente te zijn?

Vanuit de praktijk: Evangelist T. Visser verbonden aan de ICF-gemeente in Rotterdam en consulent voor evangelisatie A. Dingemanse.

Toegang is vrij; deelname aan broodmaaltijd 14.50 euro, liefst van tevoren overmaken op gironummer 4543194 t.n.v. penningmeester COGG, Kerkewijk 132B, Veenendaal.

Nadere informatie bij de secretaris van het COGG, drs. I.A. Kole (0182-362588), i.a.kole@hetnet.nl).

Cursus 'Gaan in het spoor van het Oude Testament'

Wilt u de kleine profeten van Sefanja tot Maleachi beter leren kennen? Kom dan naar de bijbelcursus die prof. J. Douma en drs. Adrian Verbree over deze laatste vier profeten hopen te geven in tweemaal maal twee avonden te Zwolle en Rotterdam. De data voor dit cursusblok zijn:

Zwolle: dinsdag 18 en 25 maart, in de Koningskerk, Landsheerlaan 5.

Rotterdam: dinsdag 1 en 8 april, in de Ichtuskerk, J. van der Hoekplaats 1.

Aanvang: 19.30 uur.

Kosten voor één cursusblok: 10€ per persoon, studenten en scholieren halve prijs. Betaling op rek.no.93.86.42.987 ten name van Comité Bijbelavonden te Hardenberg.

U kunt zich nog sneller opgeven via het volgende emailadres: cursuscontact@planet.nl. Als de betaling binnen is, ontvangt u een lesbrief die u alvast inleidt in de te behandelen bijbelboeken. Voorkennis van vorige cursusblokken is niet vereist. U bent allen (jong en oud) hartelijk welkom. (Complete studieverenigingen meldten zich.)

Zendtijd voor kerken/Doven horen erbij

Woensdag **27 februari** 2008 kunt u kijken naar 'Doven horen erbij', een portret van het Dovenpastoraat via Ned. 2, van 10.40-11.05 uur.

Hoe is het om doof te zijn? En om met deze mensen te werken?

Binnen de kerken richten de predikanten Adri Dingemanse en Tjerk van Dijk zich in het bijzonder op de pastorale aandacht voor dove en slechthorende mensen. In deze uitzending kunt u een gesprek tussen beiden volgen over het Dovenpastoraat in de kerken.

Henriëke Platte en Reinier Kramer, beiden doof, zijn met de camera gevolgd in hun dagelijks werk en tijdens een uitstapje met de Dovenvereniging.

Peter Compaan is sinds zijn geboorte doof en werkt nu als timmerman bij een Groningse aannemer; hij vertelt wat dit persoonlijk voor hem betekent. In de uitzending ontmoet u ook Jannie van Wieren; zij werkt op de administratie van de fietssenstalling in Groningen. Haar treffen wij ook op een bijbelkring voor doven.

Nader Bekeken

De ruiter van Gods genade

Met het oog op Christus en zijn kerk

Voor abonnementen en proefsummers:
bel 050-3013636,
mail woordenwereld@scholma.nl
of kijk op de website

www.woordenwereld.nl

Lied van de week:

Voor zondag 2 maart a.s. is er geen liedbespreking. Lied 179 uit het *Liedboek*: 'Wie heeft op aard de prediking gehoord' is besproken geweest in *De Reformatie*, jaargang 81, nr. 25. Zie daarvoor [www.dereformatie.nl/archief/naar het nieuwe register](http://www.dereformatie.nl/archief/naar_het_nieuwe_register)

Vanaf maart verkrijgbaar

HANDBOEK GKV 2008

ISBN 978 90 5294 412 8

Met jaaroverzicht van 2007 door ds J.H. Kuiper

€ 11,95

AANBIEDING: bestel vóór 1 maart a.s. via www.gkvhandboek.nl en u krijgt het handboek thuisgestuurd zonder portokosten

Uitgeverij Print Media BV

LPB uitzendingen via bestaande kerktelefoon

Steeds meer kerken gebruiken een kerktelefoonsysteem via internet. De gebruikers van deze systemen zijn voor een groot deel ook doelgroep van de LPB.

Wij willen deze mensen graag met onze opnamen bereiken. Daarom gaan we elke week een CD van de LPB via bestaande kerktelefoonsystemen aanbieden aan deze luisteraars.

Deze uitzendingen zijn daarnaast ook voor iedereen te beluisteren via **www.luisterpost.nl**. Daar vindt u ook het programma voor de komende weken.

Heeft u vragen? Neem dan gerust contact met ons op.

Postbus 499, 8000 AL Zwolle
038 - 42 70 448, lhb@gbouw.nl
Giro 1250509

Voor elkaar!

luisterpost | bralecah

MOOIE RAMEN

vertrouwd verzekerd

Je hebt met specialisten te maken.
Dat merk je in alles.

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700